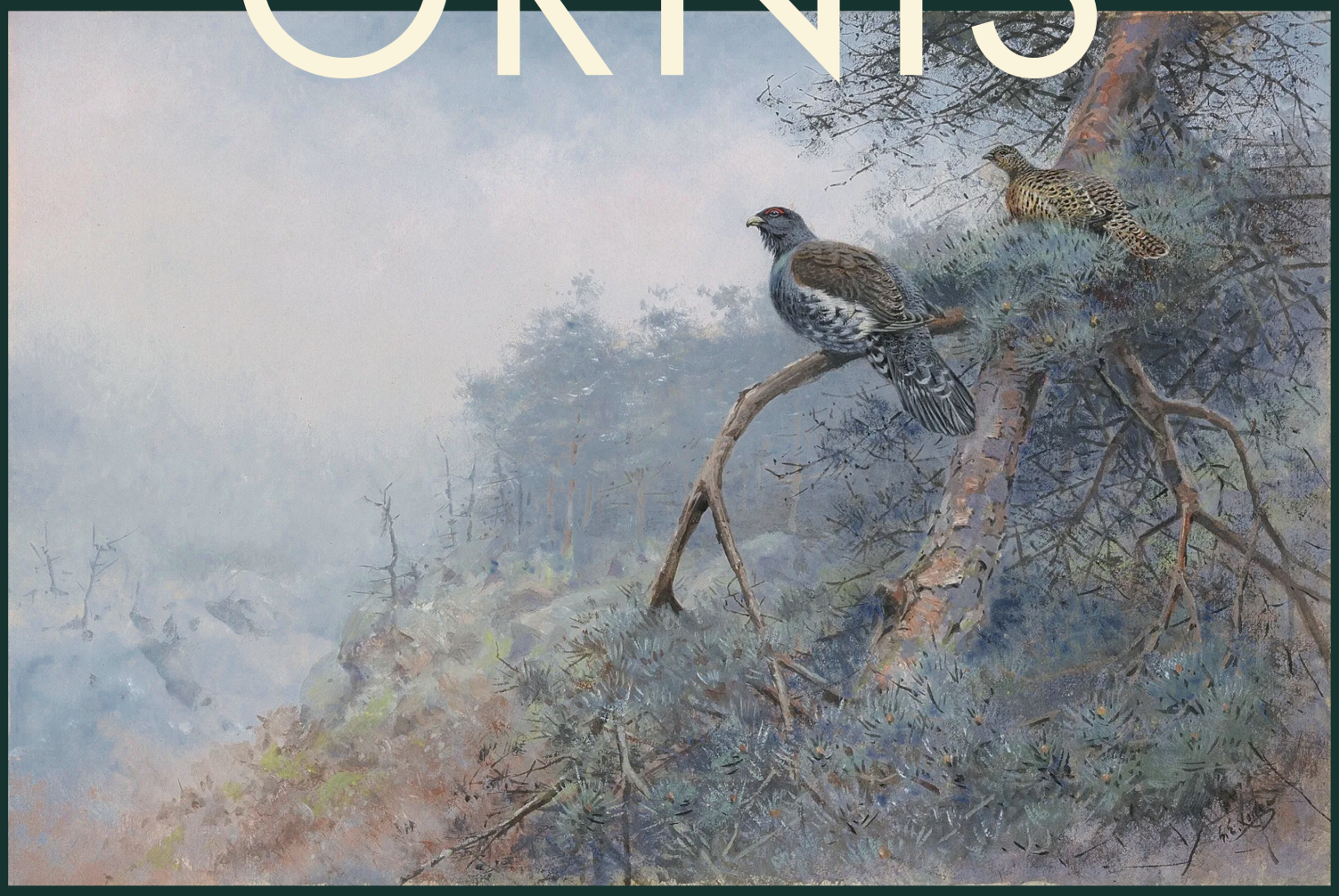
Ekim-Kasım-Aralık 2026 | Dijital Dergi | ornisdergi.org

5

ORNİS

BU SAYIDA

Nergihan Yeşilyurt · Tuğçe Tezer · Berna Akça
Hilal Yalçın · Sena Mualla · Zeytin Aydoğmuş
Sefa Sağlam · Ayşe Gizem Güngör · Ayça Gönen
Bülent Ünlü · Mehmet Beydemir · Gökçe Özder
Efruze Esra Alptekin · Utku Yıldırım

İlk Anne, Yağmur ve Kitaplar (Ağaçların Öğrettikleri -II-)

NERGİHAN YEŞİLYURT

"Her şey her şeydedir"

Anaksagoras

Nefes almak, dünyayı kendimize getirmektir -dünya içimizdedir- ve nefes vermek, kendimizi zaten biz olan dünyaya atmaktır, diyor Emanuele Coccia ***Bitkilerin Yaşamı: Bir Karışım Metafiziği*** adlı eserinde. Her şeyin ennihaye tek bir özden geldiğinin bir güzel izahı. Basit bir biyoloji bilgisi, hepimiz varlığımızı ötekine muhtaç bir şekilde sürdürüyoruz. Bir nehir gibi birbirine akarak iç içe geçmiş büyülü bir şey yaşamak. Yaşamayı düşününce zihnim gayri ihtiyari ağaçlara takılıyor. Takıldığı dalın neleri fark ettiğini bilseniz daha az incitirdiniz onları. Güneşin yönünü, ışığın dozunu, her bir böceğin ayrı ayrı kendine zararlı mı faydalı mı olduğunu, komşularının sorunlarını, rüzgârlarda taşınan tehlike sinyallerini, kendi tohumlarını taşıyabilecek canlıları... daha neler neler... Bir ağaç bunca şeyin bilgisini köklerinden yapraklarına, her uzvuna taşıyacak şekilde bilir. Evet, bilir. Sessiz alimleridir ağaçlar dünyanın. Bu sözü kimbilir hangi kitapta okumuştum. Ağaçlar hakkında ne kadar az şey bildiğimize şaşıyorum doğrusu. İnsan bu kadar mı kendine dönük olur.

Ağaçlar, bizden bin yıl önce bu bahçede kimleri dinlemişlerdi demiştim bir şiir akşamında, şiirime hemen başlamadan önce, bu yüce tanıkları selâmlarken. İnsanın evrende yalnız olmadığını kendine hatırlatması gerekiyor zira. Uzaylılardan bahsetmiyorum elbette. Ağaçlara teşekkür edip onlara şükran duyduğundan söz açınca insanlar uzaylılardan bahsediyormuş gibi bakıyor lakin garipsenmekten yüksünecek değilim. İnsan üzülüyor, maalesef bugünün şiirinde tabiat lirik bir öge. Zamanın eski köşelerine dönüp bakınca neden tabiattan bahsetmek lirik olsun? Neden bir ağaç kaçınılmaz bir gerçeği gövdeleştiremesin?

***

Tabiata dair en sevdiğim şey, insanların nihai arzularının zıddı olan bir şey de aynı zamanda: Kontrol edilemezlik. Tabiat asla insanın beklentilerine göre hareket etmez. Yağmur yağacaksa yağar yahut bir rüzgâr çıkıp bulutlar başka yerlere göç edebilir, yağmur beklentin seninle kalır. Çiçek açmak isterse açar, ne kadar çaba gösterdiğinden bağımsız olarak, sen istiyorsun diye açan çiçek görmedim. Ama insan çabalamak zorundadır, beklentileri karşılamak zorundadır. Tabiatın beklentilere böyle kayıtsız kalışı, hem sinir bozucu hem de hayran olunası. Aslında hepimiz böyle olmak istemez miyiz? İnsanlar ne talep ederlerse etsinler, neysek o olmak?

Saatlerdir yağan yağmur nihayet durdu, bulutlar orada, bir ümit veriyorlar ama bize güvenme, herkes kendi işini ötekinin doğru yapıp yapmadığına bakmadan yapmak zorundadır diyorlar. Bu bulutlar yağmur olabilir de olmayabilir de. Markete giderken şemsiye almayı bulutların niyetini okuyarak tercih edemezsin. Bir öngörün olmak zorunda. Eski insanların teknolojileri yokken öngörüleri vardı, üstelik bu öngörüler teknolojiden daha isabetliydi. Sahi okuma yazmayı güç belâ öğrenmiş nenemin hava durumuyla ilgili tahminleri, o yılki ekin bereketiyle ilgili öngörüleri nasıl da sarsılmaz bir şekilde doğru çıkıyordu? Falcılık mıydı, elbette hayır. Cevabı çok daha basit ama çok daha kadim bir kitabı öğrenmekle ilgili: *Tabiatı okumayı*. Nenemin *Kalandar*'dan* sonra günleri sayarken hangi günün hangi aya tekabül edişini nasıl öğrendiğini hiç merak etmedim. Büyük pişmanlık! O bir öksüzdü, annesinden de öğrenmiş olamazdı, o zaman genetik haritamızda bazı kodlar mı yüklüydü? Daha önünde açık olan kitabı okumaktan aciz insanın genetiğindeki bir anıyı çalıştırması mümkün müydü? Pek sanmıyorum. Öksüz nenemin el aldığı, beraber bahçelere gittiği kadınlar vardı, kadınlardan kadınlara tabiatın kadim lisanı öğretiliyordu, üstelik bu okulda kimse bilgisinin derinliğinin farkında değildi. Rütbeli alimler gibi kibirlenmek akıllarına bile gelmiyordu. Bu kadim bilgi ulu çınarlar gibi asırlardır yaşıyor.

Ağaçların yapraklarını dökme şekillerinden kışın nasıl geçeceğini okuyan kadınlar, yarısı kış yarısı yaz dedikleri sonbaharda çetinliğinin derecesine göre kış hazırlıklarının reçetesini çıkarırlar. Her kadının mutfağında bir defteri var, kalemi kâğıdı olmaksızın olan bitenin kaydının tutulduğu. Bu tuhaf takvim, Batılı icadı Miladi takvime de uymuyor. Başka türlü başlıyor. Nenemin Ağustos'un on beşi geçince artık geceleri güzdür dediği meselâ bu takvim. Ağustosta sararmaya başlıyor bazı ağaçlar, çünkü gece gündüz sıcaklık farkları buradan başlıyor. Yaz insanlarını hayal kırıklığına uğratan akşamları, ağaçlar yaprakları buruşturulmuş kağıtlar gibi hışırdarken bizim gibi boş durmuyorlar şüphesiz. Hesap kitap da yapmıyorlar. Birlikte yaşamanın gereği olarak işlettiği çıkarlarını bir ahlak maskesi altına da saklamıyorlar.

Ağaçlar var olarak sürdürürler kendiliğindenlik ve diğerkamlık ilkelerini. Koca bir ormanda her ağaç ötekinden sorumludur, çünkü hayatta kalmasının bu dayanışmadan geçtiğini bilir. Ormanı yoksa da ağaç, çevresindeki bitkilerden, köklerden, mantarlardan, böceklerden, kuşlardan vesair taşıyıcı hayvanattan sorumludur. Onlar da ağaçtan elbette.

Ağaçlar şartları iyi okumamız gerektiği yönünden de ibrettir. Her koşulun bize uygun olmayabileceğini, kendi koşuluna uymayan yerde hayatta kalamayacağını hatırlatırlar. Kurak yerleri seven bir ağacı Karadeniz'e getirip koysanız kökleri balçık halindeki toprakta çürür, nefes alamaz. En iyi ihtimalle yaşasa bile asla tam olarak olması gerektiği gibi güzelleşemez. Yeniden eski kadınlara dönmek istiyorum, zirâ onlar hangi bitkinin hangi bitkiyle iyi anlaştığını bilirlerdi. Hangi ağacın ötekine rakip olduğunu da... Bu nedenle tabiatla savaşmaz, onunla uyumlanırlardı. Bu sözü seviyorum, uyumlanmak. Bir nevi kendini tabiata göre kurmak demek bence. İnsanın tabiattaki en uyumlu canlılar olduğunu söylememiz mümkün değil ama yine de asırlarca birileri bu dengeyi tutturmak için canhıraş bir çaba gösterdi. O şifacıların, iksircilerin, bitki bilimcilerin, ebelerin sessiz ve tutarlı işleyen bilgisi; ağaçların ve mantarların bilgisiyle, gök ve havanın devinimlerini kaydedenlerin bilgisiyle harmanlandı. Sonra bizim bugün neyi nasıl bildiğimize emin olamadığımız birer sezgi olarak içimizin ücralarına yerleşti. Kimi bu bilgiyi olduğu yerden çıkarıp tozlarını üfleyip üzerine kendi bilinçli okumasını ekledi ve başka birine el vermek için işledi.

Tam bu noktada, iki amatör bahçıvan olan Maureen ve Bridget Boland'ın kaleme aldığı ***Bahçıvanlar için Kocakarı İlmi/ Bahçıvanın Büyüsü*** isimli kitaptan bahsetmek istiyorum. Bu kitabı ilk gördüğümde yaşadığım aşinalık duygusunu tahmin edersiniz, yazlarını nenesiyle geçiren bir kız çocuğu olarak kocakarı ilmini nedense bizim coğrafyamıza yakıştırmıştım, oysa başka coğrafyalarda bu ilim nedeniyle öldürülen kadınlar vardı. Bütün o masalsı tabiat bilmeceleri, yaprakları kaynatarak elde edilen şifalar dünyanın bir yerinde birilerine doğaüstü gelmiş olacak ki korkmuşlar. Bu anlattıklarım size ağaçlardan bağımsız gelebilir, zihnimin oradan oraya koştuğunu düşünebilirsiniz, ama hayır. Bilakis tam da ağaçların öğrettikleriyle alakalı bu kocakarılar. Tabiatla kurulabilen bağı, ilk ananın kanuni esasilerini görmezden gelen bir ideoloji var ki bugün de yaşıyor, ağaçların bildirdiğini yok sayıp ona ihtiyacı olmayacak sanıyor. Hâlbuki insan, ilk ananın en yaramaz, en zalim çocuğu. Ve belki öğrenmesi en yavaş çocuğu. Ama dünyanın bizim ağırlığımızı, aptallığımızı tolere edecek kadar çok vakti yok. Bunu bir düşünelim isterim.

****Kalandar: Kocakarı yılbaşısı. Yahut resmi kaynaklarda geçtiği şekliyle Giresun'dan Gürcistan'a Doğu Karadeniz bölgesinde yeni yıl kutlaması (14 Ocak'ı 15 Ocak'a bağlayan gece).***

Boşluğu Adımlamak

TUĞÇE TEZER

Bir şehri tanımak nereden başlar; bir tarihten mi, bir haritadan mı, yoksa damakta kalan bir tattan mı? O zaman henüz bilmesem de şimdi görüyorum ki bir yemeğin tadı bazen bir kentin tarihine açılan en kısa yoldur. Çünkü her tarif, kimlerin, hangi toprakta, hangi ticaret yolunun üzerinde yaşamış olduğunun sessiz bir kaydını tutar.

Antakya'yla ilk karşılaşmamız, on beş yıl önce İstanbul'da bir Antakya kolisinden çıkan biberli ekmek vesilesiyle oldu. Antakya bana ilk defa böyle seslendi yani; küçük, gündelik, neredeyse tesadüfi bir kapı aralığından.

Antakya'nın tarihi merkezindeki Uzun Çarşı'nın sokaklarını yıllar önce ilk defa adımladığımda, adımlarımın sokağı kaplayan taşların üstündeki kalabalık izlere karıştığını hatırlıyorum. Seneler sonra, daha doğrusu 6 Şubat'tan birkaç yıl sonra gittiğimde ise, yara bere içindeki çarşının sokakları bana yabancı geldi. Daha birkaç yıl önce, aynı taşların üstünde binlerce ayak izi vardı. Şimdi bakınca taş aynı taştı, ama sanki sesi değişmişti taşın; kepenklerin gıcırtısı, pazarlık sesleri, süvari kahve bardağının ahşap masaya inişi, kalaycıların düzenli ritmi olmayınca, adımlar taşla başbaşa kalmıştı. Sanırım bir şehrin hafızası belki de en çok, artık duyulmayan, yani şimdi orada olmayan seslerden geriye kalan sessizlikte saklanıyor. Peki bir sesin yokluğunu, sesin kendisi kadar iyi hatırlamak mümkün mü?

Antakya'yla ilişkimiz farklı zamanlarda değişti, derinleşti; sevinçle, hüzünle, merakla, umutla yeniden kuruldu, kuruluyor. Şimdilerde Antakya'yla dostluğumuzun yürümekle, yakınlığımızın adımlarımla sıkı bir ilişkisi olduğunu hissediyorum. Dünyada en çok yürüdüğüm yer, Antakya. Yürüyorum çünkü yürümek, bedensel bir engeli olmayan herkes için maliyetsiz, herkesi bir bakıma eşitleyen, en dolaysız tanıma biçimlerinden biri. Her yeni adımda şehri biraz daha yakından tanıdığımı hissediyorum. Fakat sanırım bundan daha önemlisi, ben sokaklarında yürüdükçe Antakya da beni yeniden tanıyor, tanımlıyor.

Antakya'yla baş başa ya da arkadaşlarımla beraber yaptığımız yürüyüşler hep aynı yerden başlıyor: Yeni ve Eski Antakya'nın buluşma noktası olan Köprübaşı'ndan, yani Cumhuriyet Meydanı'nın o dairesel açıklığından. Sonra Asi Nehri'nin üzerinden geçerek Ulu Camii, derken Uzun Çarşı. Elimde mutlaka defterim var, defterin içinde Antakya çizimlerim; camiler, kiliseler, sinagoglar, saraylar, kütüphaneler, çarşılar... Adımları paylaştığımız her bir arkadaşımın elinde bu çizimlerden yaptığım bir kolaj var; evet belki etraftaki yapılar hatırladığımız gibi görünmüyor, ama çizimdeki yapılar sapasağlam. Bir de anılarımızdakiler. Yürüyüş boyunca yapıları, sanki hâlâ oradaymış gibi anlatıyorum; sanki bir eliniz o taşa değebilirmiş gibi. Yıkılmış ya da hasar almış bir yapıyı sanki yıkılmamış gibi anlatmak, bir yalana mı tekabül eder acaba, yoksa sadakati mi gösterir; bir şehre, bir hatıraya? Ya da bir masal da böyle işlemez mi zaten; orada olmayanı, oradaymış gibi anlatmaz mı masal anlatıcıları, inanılır kılarak? Eğer öyleyse, bir şeyin bir masal kadar yalan olması, o kadar kötü mü sahiden?

Uzun Çarşı'nın önceki hâlini çok iyi hatırlıyorum. Esnafın sesini, pazarlığın bitimsiz ritmini, birbirine karışan ama baharatın hep bir biçimde aradan sıyrılmayı başardığı kokuları, sabun kokusunu, taze fırın simidinin masadaki kese kâğıdının üstündeki kimyon ve tuza batırılırken çıkardığı çıtırtılı hışırtıyı. Hepsini hatırlıyorum. Şimdi aynı çarşıda -dürüstçe söylemek gerekirse, önceden çarşının olduğu civarlarda- yürürken boşluğun sesini dinliyorum artık. Yıkımın geride bıraktığı, içinde neyin eksik olduğunu bazen fısıldayan, bazense bağırarak söyleyen büyük bir sessizliği... Yine bir soru geliyor aklıma: Bir kentin taşları yıkılınca, taşın taşıdığı ses de yıkılır mı? Öyleyse eğer, sadece hatırlayarak, o eski sesin ne kadarını geri getirebiliriz peki?

Uzun Çarşı'dan Kemal Paşa Caddesi'ne, sonra Habib-i Neccar Camii'nin avlusundan geçip Kurtuluş Caddesi'ne çıkıyoruz. Roma döneminde, dünyanın meşalelerle aydınlatılan ilk sütunlu caddesinde yürüyoruz şimdi, adımlarımızın metrelerce altında, hâlâ o sütunlu Roma yolunun olduğunu bilerek. Sanırım Antakya'da hiçbir şey tek katmanlı değil. Bir caminin altında kilise, kilisenin altında ise bir pagan tapınağı var örneğin. Eğer bir kent, kendi geçmişlerinin üst üste binmiş toplamıysa, o zaman bugünün yıkımı da bir katman sayılır mı? Ya da bu hasarlı kent, o katmanları bir arada tutan ipliğin birden kopuvermesi midir? Ama şehir hiçbir koşulda bitmez sanırım, yeni bir katmanla, hep devam eder.

Düşüncelerle örmeye çalıştığım hayal-

ŞEHİR VE HAFIZA

gerçek iskeleti, kaybın ağırlığını hafifletmeye yetmiyor çoğunlukla. Affan Mahallesi'nin ardından Saray Caddesi'nde, yüzümüz Habib-i Neccar Dağı'na dönük, sırtımızı yasladığımız Ortodoks Kilisesi'nin önünde yürüyüşü bitiriyoruz. Etrafımdaki boşluklara bakıyorum -boşluk çoğul olur mu demeyin, oluyor- ve orada olmayanı görmeye çalışıyorum. Hayal gücümle, anılarımla önceki yürüyüşlerin, fotoğrafların birikimiyle. Beraber yürüdüğümüz Antakyalılar da kendi anılarını bulup çıkarıyor o boşluktan; "burada bir terzi vardı" diyor biri, öteki "şu köşedeki avlulu ev büyükannemindi" derken. Resmî tarihin yazmadığı bir hayli gerçek bir katman, kentin üzerine ekleniyor beraberce. Hafızayı kim tutar sahi? Anlatan mı, dinleyen mi, yoksa ikisinin arasındaki sessizliğe mi kaydolur hafızada tutulmak istenenler? Yapıların tarihini çoğunlukla ben anlatıyorum ama hafızayı asıl onlar, yürüyüşe gelenler inşa ediyor.

Ocak ayında Asi Nehri'nin yanından geçip Köprübaşı'na yaklaşırken nergis kokusu geliyor burnumuza, Nisan ayında ise yerini limon çiçeğine bırakıyor. Nehrin tarihinde öyle çok şey birikmiş ki; dolgu alanı, ıslah çalışması, köprünün yıkılması, bolca beton, müdahale derken, nehir hâlâ gürül gürül akıyor. İnatçı, ısrarlı, kendi zamanını yaşayan bir akış bu. Bir kentin dayanıklılığı hiç yıkılmamış olmakta mı saklıdır, yoksa yıkıldıktan sonra bile kendi kokusunu, sesini sürdürebilmesinde mi?

Antakyalılarla beraberken sık sık duyduğum bir cümle var: "Gitmedim, buradayım." Bir slogana benzese de bu cümle, bence Antakya'da daha çok bir yemine karşılık geliyor. Her yeni günde ve her yeni adımla yeniden söylenen bu yemine tanıklık ediyorum uzun süredir; bazen ona ortak oluyorum hatta, fakat hiçbir zaman bu yeminin asıl öznesi olmuyorum. Bir yere tanıklık etmek yeter mi, yoksa tanıklığın da kendi sorumluluğu olur mu? Ben "uzaktan gelenler"denim; yürüyen, dinleyen, çizen, anlatan biri. Ama kentin öznesi her zaman Antakyalılar oldu, hep onlar olacak.

Bir şehri neden bu kadar ısrarla hatırlamaya çalışırız? Belki cevap yine bir masalda saklıdır; bir masal nasıl kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza, hiçbir yazılı kaydı olmadan hayatta kalabiliyorsa -sadece anlatıldığı, sadece dinleyicisi onu bir kez daha dinlemeyi istediği için- bir şehir de öyle hayatta kalabilir belki: Yürünerek, anlatılarak, çizilerek, hatırlanarak. Peki anlatmayı bırakırsak bir gün, gerçekten kaybolan ne olur? Taş mı, yoksa taşın bize hatırlattığı biz mi kayboluruz?

Yürümeye devam ediyorum bu yüzden. Elimde hep bir defter, bir kalem taşıyorum. Şehir hafızası dediğimiz şey bir arşiv olmanın ötesinde, her yürüyüşte yeniden kurulan, canlı bir şey sanki. Masalların hayatta kalma biçiminde ilham veren bir şeyler var; onlar da anlatılarak hayatta kalıyor. Şehirleri nasıl tanırız, diye sormuştum en başta. Belki de asıl cevap, sorunun kendisinde saklanıyor şimdi: Tanımayı hiç bitirmeyerek.

Gecikmiş Yaz Depresyonu yahut Bir Seyahat Denemesi

BERNA AKÇA

Yazma damarlarım tıkalı gibi, dedim; anjiyo lazım. İttirmeden açılmazmış. O zaman böyle başlayayım yazmaya. Şöyle içimizde atsak atamadığımız, satsak satamadığımız bir şey oluyor ya bazen. Yani benim oluyor. Sizi bilemem. Aslında çoğu kişide de olduğuna eminim ama şu an kanıtlayamam. Yere göğe sığamıyorum. Üzgünüm desem üzgün değilim, yorgunum desem yorgun değilim, kızgınım desem kızgın değilim. Hedefi bulamıyorum ama bir kaygı basması yaşıyorum. Dünle bugün arasındaki koşullarda zerre kadar fark yok ama bugünü daha umutlu kılanın ne olduğunu bilmiyorum.

Yaz güzeldir. Tatildeysen, geziyorsan, deniz varsa, bazen biraz rüzgâr, bir arada kalabalık sofralar... Yaz güzeldir. Güzel. Havanın aydınlığı hiç bitmesin de yaz depresyonu denen de bir şey var. Güneş yerinde, her şey yolunda gibi ama o içimizdeki boşluk ve o boşluğa gelip oturan kaygı yumağı ne olacak? Bu yazın bizimle alıp veremediği, bizim yazla alıp veremediğimiz nedir?

Gezerken, güler eğlenirken, farklı şeyler deneyimlerken içimize akan sıcaklık tamam da, rutinlerimizdeyken nerede o sıcaklık? Sadece tenimizden çıkan terde, uyutmayan gecelerde mi? Güneş neremize doğuyor? Hani şöyle kıpır kıpır bir üretme enerjisi, sosyal kelebek olup uçmaklar...

Velhasıl, genelde yaz başında gelen bu hâl, bu sene yaz başında gelip de yerleşemedi. Öncelikle yaz geç başladı, okullar bir türlü kapanmadı; sanki okulla bir işim varmış gibi. Sonra da tam yerleşecekken "Haydi, toparlan, gidiyoruz." dedim ve yola çıktım. Bir ay boyunca oralarda buralarda, İstanbul'dan uzakta geçti vakitlerim. Daha önce hiç görmediğim şehirler girdi anılarıma. Daha önce gördüğüm şehirlerin tozu alındı. Yaz depresyonum gecikmeye başladı.

Önce Karadeniz'e doğru: Amasya, Samsun. Aralıksız ustamın yanında olduğum, çırak hâlimden aşırı mutlu olduğum günler. Ekmek elden su gölden; işimizde, gücümüzde ve keyfimizdeyiz. İlk defa İstanbul dışında bir yerde, mesafelerin ve mesafeyi kat edeceğimiz zamanın uzun geldiğini hissettiren yer oldu Samsun. Uzunca bir şehir ve otelden kamp alanına otuz dakikada gitmek ne kadar uzun! Halbuki İstanbul'da bir yerden bir yere otuz dakikada gitmek bir nimet.

Amasya ise şehzadeler şehri olmasıyla değil, şirinliğiyle, Yeşilırmak kıyısına kurulu hâliyle, her yerden dağların görülmesiyle taht kurdu gönlüme. Asıl sebeb-i ziyaretimiz Gümüşhacıköy'ün de Amasya'ya bağlı olmasının gönülümüzde yer etmesinde etkisi yüksek tabii.

Karadeniz'den sonra kısa bir İstanbul arası, ardından ver elini Ege, İzmir. Çalın davulları, kınamız var; Gülbo evden çıkıyor. Barış yollarından birinin başlangıcındayız Efru ile. Çember çağrılarımızın bu yolculuk için ilki yapıldı. Kınamız da tamam, çemberimiz de, keyfimize değen denizimiz de.

İzmir, her türlü yön bulma becerilerimizin aktif olduğu yerdi. Burada ve devam eden gezi rotamızda şehir içi ulaşımı hiç dert etmedik, orada yaşayanların dahi bilmediği şekilde nereden nereye, hangi araçla, nasıl gideceğimizi buluruz. Minibüs, otobüs, metro, tren, yaya... İlla bir yol vardır! Her zaman.

Buradan İç Anadolu'nun kalbine, Konya'ya: bir Mavi Tren yolculuğu. On iki saatte Manisa'dan, Uşak'tan, Afyon'dan geçerek Konya'ya. Bazı yerlerin istasyon kapılarını, garlarını, garların yanındaki kahvehanelerini görmek bile o kadar güzel ki. Canlı bir tablonun içinde geziyormuşçasına bir his yaşatan manzaralardan hiç bahsetmiyorum bile. Derken bile bahsettim.

Konya bizi ferah karşıladı, çemberin ucundan tuttu, bana Sille'sini gösterdi. Sonra Akdeniz'imizin doğusuna kıvrıla kıvrıla; Göksu Nehri'nin yanından, Silifke'nin yoğurdundan geçerek Mersin'e. Sahile inmemizle hamama girmişiz hissi yaşatan Mersin, hem karnımızı hem çemberimizi genişleterek ağırladı bizi.

Aklımızı gidemediğimiz Tarsus'ta, tadı damağımızda kalan dikenli incirde bırakarak: hoş geldin, Hatay yolları! Hatay bizi hep "hoş geldin" diye karşılar ve yolcular. Bu sefer davulları daha yüksekten çaldık çünkü İzmir'den çıkan gelin Hatay'a geldi. Düğün dernek kuruldu; Gülbahar'la Ali'nin aşkını gümbür gümbür, şıngır mıngır kutladık. Yedik içtik, gezdik gördük.

Defne'de tepeden Hatay manzarası, güzelim mozaikler, Harbiye'nin soğuk şelalesi, Affan kahvesinin haytalısı, Burçin'in leziz menengiç kahvesi, membaını bulduğumuz dikenli incir ve birçok şey yanımıza kaldı.

Çember burada havada kaldı ama Hatay artık daha çok bizim. Çiçekli sularla uğurlandığımız gibi, "Çiçeklerle yine geliriz." diyerek az yukarıya yollandık: Osmaniye. İşte burası Airbnb konforunda bir dinlenme oldu bize. Denize bile götürüldük. Yaz tatilinde Adana Yumurtalık'ta denize girmeyen de ne bileyim... Evet, Adana'da deniz olması enteresan bir durum ama var. Nerede su görürsek hemen içine atlama isteklerimize Osmaniye, Karaçay şelalesi ve Adana'ya yakın olmasıyla dahil oldu.

Artık Doğu Akdeniz'den çıkıp Güneydoğu Anadolu'ya geçme vaktimiz geldi. Sokaklarında, çarşılarında, müzelerinde gezmesi güzel Antep. Hiç tanımadan tüm samimiyetleriyle evini açanlarla karşılaşma alanımız oldu burası. Burada başladık aynı odalarda uyumaya, ortak alanlarda yaşamaya. En çok yemek peşinde koştuğumuz yer oldu, niyeyse. Nohut olur, katmer olur, lahmacun, patlıcan kebabı... Bir de en çok müze peşinde koştuğumuz yer. Bidik bidik müzeler. Ama bir tanesi var ki, oraya kalbimi bıraktım: Oyuncak Müzesi. Benim bu oyuncak düşkünlüğümü açıklasın psikanalistler.

Şehirde yaşayanlar, çemberden bir hikâye doğurdular burada da. Hikâyemizi de alıp yol aldık peygamberler şehri Urfa'ya. Düştük mü yaşamadan, şifahen anlayamayacağım bir yaşamın içine. Müzelerini gezmekten çok daha katkısı olan yaşamın bir parçası olduk bir süre. Efru'nun gelip hikâye anlatmasını gerçekten dört gözle bekleyen çocukların arasındaydık. Onun orada eski zaman anlatılarında bahsedilen gibi köy köy gezip masallar, hikâyeler anlatan gezgin bir hikâyeci olduğunu anladım. En doğalından.

Kendimde anladığım ise içime dolan Karagöz'dü. Ustamın oynatmasını izleye izleye içimde yer etmiş. Bu da en doğalından. Ne yapacağım, ne diyordu, nasıl oynatayım demeden aktı elimden ve dilimden. Buna memnun oldum. En yokluk hâlimizde bile Karagözümüz çocukları güldürdü. Çıkmaz sokağın ucunda, yerlerde sergi, bendirde Karagöz. Kulağımızda en çok duyduğumuz cümle: "Sıkıntı yok abla, hallederiz." Elimizde çemberler, buradan bir sonraki durağımız güzel şehrimiz Diyarbakır'a hoş geldiniz!

Mayıstaki tek günlük Diyarbakır çıkarmamızdan sonra bu kadar kısa sürede tekrar geleceğimi hiç düşünmemiştim. O zaman hikâye dinleyen gençler, bu sefer çemberde hikâye kurdular. Önceki sefer çocuklarla okuduğumuz Ahmet Arif'in Anadolu'sunu bu sefer müzesinin bahçesinde okudu Efru. Ahmet Arif'in Anadolu'su bu ise benim Anadolu'm da Efru'dur diye düşündüm onu dinlerken.

Otuz beşim biteyazarken Cahit Sıtkı Tarancı'ya, Dört Ayaklı Minare'de Tahir Elçi'ye selam vererek, surlarından, tepelerinden Hevsel Bahçeleri'ni izleyerek, Dağkapı sokaklarında gezerken kelek yiyerek, hanlarına girip çıkarak geçirdik Diyarbakır günlerini.

Yine ve her zaman, sokaklara ve her türlü yöresel lezzete hayran hâlimle, çemberde uçan güvercinlerle bana ayrılan sürenin sonuna geldik. Yorulmalarım ve artık aklımın İstanbul'a kayması, benim için bu yolculuğa burada nihayet verdi.

Burada güvercinler de uçtu, çember de. Zira İzmir'den, hatta Bursa'dan beri taşıdığımız çemberleri Diyarbakır'da unuttuk.

Ben İstanbul'a yollandım, Efru Cizre'ye. Her dakikası için, tüm imkânlarım için şükran doluyum. Yolda içime doğanlar ve içimden doğanlar için memnunum. Benim için uzun bir yoldu. Yapabildiğimiz için, her türlü şartlara uyum sağlayabildiğim için, hasta olmadığım için mutluyum.

İşte gez gez döndüm İstanbul rutinlerime. Kavuştum özlediklerime ve gecikmiş yaz depresyonuma. Sana gerek var mı, zaman aşımına uğradın gecikmiş yaz depresyonu? Bu yaz beraber olmasak da olur he, ne dersin? Eylüle ne kaldı şunun şurasında.

Kırmızı Ayna, Zaza Hanım ve Kendilik

HİLAL YALÇIN

Burhan Sönmez radarıma birkaç ay önce aldığı Hemingway ödülü sayesinde girdi. Instagram feedime ödülüyle düştüyse de onu radarımda tutan şey ödülü hangi sıfatla aldığıydı: *Çağımızın Tanığı* olarak. Kürtçe de yazan ve dünya çapında görünürlüğü olan Türkiyeli, Haymanalı, Kürt bir adam *yaşadığı çağa şahitlik ettiği için* alıyor ödülü. Hayatında neredeyse hiç Kürtçe okumamış ve yazmamış bir Kürt olarak bunun ne derece mümkün olduğu ve nitelikli Kürtçe eserler üreten birilerinin görünürlüğü, popülaritesi ayrıca dikkatimi çekmişti. Aslında bunun mümkün olduğunu biliyorum kimliğinizin temsil sorumluluğunu taşırken nitelikli eserler üretmeyi imkansız bir şeymiş gibi sunmak istemem fakat söz konusu çatışması bol Kürt kimliği olunca zihnimin arka planında bu imkânsızlığa dair fikirleri besleyen bir şeyler var sanırım, bilemiyorum.

İmza gününde Burhan Sönmez ile ettiğim kısacık muhabbette, biyografisini okuduğumda çok etkilendiğimi söyleyince bana, "Bu adam da bizdenmiş mi dedin?" demişti, gülmüştü. Bu diyalog aslında apaçık bir şekilde aldığı kimliksel temsil sorumluluğunun farkında olduğunu da gösteriyor. Birilerinin ona Kürt olduğu ve dili önemsediği için yakın hissettiği noktalar olduğunu ve onu okuyup tanımayı bu yüzden de tercih ettiğinin farkında. Aslında her yazar bunun, okurun onda kendinden bir şeyler bulduğu için onu tercih ettiğinin farkında değil midir zaten? Beni ilk defa bir yazarın imza gününe götüren şeyse bir önceki paragraftan akan hem Türkçe hem de Kürtçe yetkin bir şekilde yazabilen birine duyduğum hayranlığımdı. Tabii o günden sonra öğrendim ki Burhan Sönmez aslında ana dili olan Kürtçede okumak ve yazabilmek için kendini geliştirmeye 35 yaşından sonra başlamış. Annesinin son sözlerini söylediği bu dilde neden okuyup yazmadığını düşününce aksiyona geçmeye karar vermiş. Ninniler dinlediği ve içinde çocukluğunu barındıran dile dönüş. Dile, dolayısıyla da kimliğe dönüş. Kimlik tek boyutlu değildir tabii kendisinde beni etkileyen noktalardan biri de kimliğinin kümülatif yapısını sahiplenmesi. Ankara'da Kürt bir aileye doğmak, büyük şehirde okuyup Türkçeye uyum sağlamak sonrasında zorunlu İngiltere göçüyle hayatına giren İngilizce ve bu dilde dersler vermesi de onun kimlikle nasıl bağ kurduğunu şekillendiren süreçler olmuş. Bize yaşamın doğal akışında eklemlenen kimlik öğelerini bir diğerini reddetmeden sahiplenebilmek. Ne büyük olgunluk. Aynı zamanda o kimlikle ilişkilenen duyguları da olgunlukla göğüsleyebilmek demek, ki bunu yapamamak da hiç de kınanacak bir şey değildir.

Kimliği inşa etmek, akışta elimize tutuşturulan kimliği sahiplenip hayatımıza onunla devam etmek ya da her ikisi de. Bu kimlik hikâyesi bana *Kırmızı Ayna*'nın ana karakteri Zaza Hanım'ı düşündürüyor. Hristiyan bir Rum olarak yetiştirilmiş Zaza Hanım. Bu kimlik ona köyünde yaşanan katliamdan kurtarıp İstanbul'a getiren birileri tarafından uygun görülmüş. o da almış kabul etmiş tabiri caizse. Savunmasız, kimsesiz bir çocuğu koruyan bir kalkan olmuş bu kimlik; ona bir inanç, tutunabileceği ve ondan beslenebileceği bir topluluk, bir sosyal-duygusal destek sistemi vermiş neden benimsemesin ki? Bu noktada kimliğin ne olduğunu tekrar düşünmek gerek sanırım. Burada sorular zihnime hücum ediyor: Bizi sosyal-duygusal destekleyen bir yapıya dahil olmaktan mı ibaret, yalnız kalacağımızı bildiğimiz bir kimliği de seçebilir miyiz, kimliğimizi daha çok sahiplenmemize ya da onu terk etmemize sebep olan farklı dinamikler neler mesela?

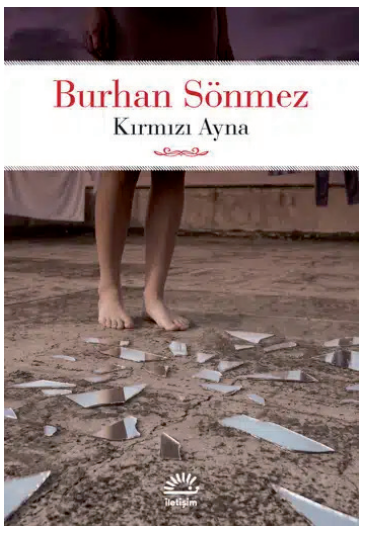
Zaza ve Seba'nın kitapta geçen şu diyaloğu bana hem farklı jenerasyonların kimlikle kurdukları ilişkiye hem de Zaza Hanım'ın kimlik konusundaki düşüncelerine dair fikir veriyor:

"Anne, dedin, ben hiç Zazaca müzik dinlemedim. Yasak olmasaydı Zazaca plaklar biriktirirdim, şimdi o şarkıları dinlerdik. Ben, dedim, üniversitede diller üzerine okurken Zazacayı da merak ettim. Zaza arkadaşlarımın kendi aralarındaki konuşmalarına kulak verdim, söyledikleri Alevi şarkılarını dinledim. Sesi ve tınısı bildiğim, duyduğum hiçbir dile benzemiyordu. Çocukluğumdan kalma belli belirsiz sesleri andırıyordu. Anne, dedin, acaba bizim köklerimiz nereye uzanıyor diye soruyorum kendime. Belki yanılıyorum, seni İstanbul'a getiren keşişin senin hayatını kurtarmak ve sana yetimhanede yer bulmak için Hristiyan bir aileden geldiğini uydurduğunu düşünüyorum. Varsayalım ki sen haklısın, dedim, bunun bir önemi var mı? Aretha Franklin ırkının geldiği kıtayı ve kökeninin Hristiyan olmadığını biliyor ama kendisini Amerikalı ve Hristiyan hissediyor. Şimdi sen birdenbire kökümüzün Zaza olduğunu öğrensen, ne değişecek? Zaza müziklerini mi seveceksin, yoksa şu rafı dolduran plaklardaki şarkıcıları dinlemeyi sürdürecek ve Yunanca hatta İngilizce ezgileri mi tercih edeceksin? Ben, dedin, söylenen değil söylenmeyen şarkıları merak ediyorum anne, bilinmeyenleri merak ediyorum. Bu kente ve bu dünyaya baktıkça her gün zihnimde kendimle ilgili sorular beliriyor."

Bu kısmı okuduğumda Zaza Hanım'a dönüp geçmişini kurcalamadığı için kızıyorum. Sonra çocukluğunun yetimhanede ve ailesini hiç tanımadan geçtiğini anımsayınca yaşamının yeterince kaotik geçtiğini düşünüp ona şefkat duyuyorum. Seba'nın geçmişe ve yeni olana iştahının görece konforlu ve Zaza ile empati kuramayacağı bir yaşam deneyiminden kaynaklandığına kanaat getiriyorum. Zaza Hanım ona anne babasından kalan kimliğini sahiplenmeye kalksa yolu nasıl olurdu acaba diye de düşünürken, kader nedir ve mevcut yaşanan da kader değil midir zaten diye düşünmeden duramıyorum. Bu da bize biçilen kimlik ile sahiplenmeye çalıştığımız kimlik arasındaki ikileme götürüyor beni. Kim olduğumuz ile neden bu kadar ilgileniyoruz? Kendilik ne, ona nasıl döneceğiz? Eğer kimliğimiz kaotik ve acılı bir geçmişle iç içe geçseydi yine de onu arar mıydık?

Zaza ve ona biçilen kaderi bizi kendiliğimize götürürken karşıma kitabın "modern bir Odysseys uyarlaması" olduğu yorumu geliyor. Kitabı düşününce okuma boyunca aklımda sürekli çocuğunu ilticaya göndermek zorunda kalan anneler olduğunu anımsıyorum. Aklımda Panah Panahi'nin *Jaddeh Khaki*'sinden sahneler, zihnimde ise hep bir *Deyar* (Shahram Shabpareh) çaldı durdu. Eve dönüş ile ilgili tek belleği Odysseus olanlar, bekleyen kadın imgesi yalnızca Penelope olanlar, eve dönüşün bütün zorluklara rağmen mümkün olduğunu düşünenler... Ne mutlu sizlere! Zihnimi şu sıralar eve dönemeyen insanlar sarmışken eve dönüşü konuşmak epey zor. Kendimize dönmeyi deneyelim bu seferlik, yeterli.

Ama yine de şunu demeden edemeyeceğim: *Kırmızı Ayna,* Seba gibi gerçek sebeplerden eve dönemeyenlerin konuşulduğu bir kitap olmalıydı; Odysseus gibi, eve dönüş yolunun haritası zihninin sınırlarına takılan sığ adamların değil. Seba ve eve dönemeyen diğerleri gittikleri yerlerde yeni ve daha güzel evler inşa etmişlerdir umarım.

Kırmızı Ayna

Burhan Sönmez

İletişim Yayınları

Haziran 2026

180 sayfa

Bugünün Çocuğu, Bugünün Hikâyesi: *Aslan ve Kuş* Üzerine Bir Deneme

SENA MUALLA

Hiç aynı kitabı bir çocukla defalarca okuyup, her seferinde başka bir hikâyeyle karşılaştınız mı? Ben bunu tanıdığım bir çocukla *Aslan ve Kuş*'u tekrar tekrar okurken fark ettim. Kitap aynı; sayfalar, resimler, karakterler aynı. Ama bir gün karakter üzgün, başka bir gün yorgun, bir başka okumada kızgın. Oysa kitap bunların hiçbirinin adını koymuş değil. *Aslan ve Kuş*'ta metin geri çekildikçe resim ile çocuk arasında küçük bir boşluk açılıyor. Çocuk o boşluğu, o gün içinde taşıdıklarıyla dolduruyor; bazen karaktere verdiği duygu, karakterden çok kendisi hakkında bir şey söylüyor. Belki de kitabın asıl gücü tam burada: yetişkinin yorumu araya girmeden önce çocuğa kendi anlamını kurabileceği bir alan bırakmasında. Bu alanın neden bu kadar değerli olduğunu Marianne Dubuc'un *Aslan ve Kuş* adlı kitabı üzerinden düşünmek istiyorum.

İyi olma hali: gelecek için değil, şimdi için

Çocuklar hakkında düşünürken gözümüzü ne kadar sık geleceğe çevirdiğimizi fark etmek zor değil. Okuduğumuz kitap onun dilini geliştirsin, oynadığı oyun bir beceri kazandırsın, yaşadığı deneyim onu okula hazırlasın, kurduğu ilişki sosyal gelişimini desteklesin isteriz. Bunların hiçbiri kendi başına yanlış değil. Ama çocuğa sürekli gelecekte ulaşacağı yerden baktığımızda, bugün olduğu kişiyi gözden kaçırma ihtimalimiz var. Peki çocukluk yalnızca yetişkinliğe hazırlanılan bir dönem mi? Yoksa çocuğun tam da şimdi yaşadığı, hissettiği ve anlamlandırdığı hâliyle kendi başına bir değeri var mı?

Asher Ben-Arieh'nin çocukların iyi olma hâli üzerine çalışmaları tam da bu ayrımdan hareket ediyor. Ben-Arieh, çocuğu geleceğin yetişkini olarak değerlendirmek yerine bugünün öznesi olarak görmeyi öneriyor. Başka bir deyişle çocuk, ileride "iyi bir yetişkin" olacağı için değil, şu anda bir yaşamı, ilişkileri, duyguları ve kendine ait bir deneyimi olduğu için önem taşıyor. Bu bakış açısı, iyi olma hâlini nasıl değerlendirdiğimizi de değiştiriyor. Çocuk için neyin iyi olduğuna yalnızca yetişkinlerin ölçütleriyle karar vermek yerine, çocuğun kendi deneyimini ve kendi bakış açısını da merkeze almak önemseniyor. Üstelik bu deneyim tek bir alana sığmıyor; duygusal, sosyal, bilişsel ve fiziksel boyutlarıyla bir bütün oluşturuyor.

Bu düşünceyi çocuk edebiyatına taşıdığımızda başka sorular beliriyor: Bir kitap çocuğu yalnızca bir şey öğretilecek, geliştirilecek ya da hazırlanacak biri olarak mı görüyor? Yoksa onun bugün hissettiklerine de yer açıyor mu? Hikâyenin anlamını baştan kurup çocuğa mı sunuyor, yoksa çocuğun kendi anlamını getirebileceği boşluklar bırakıyor mu? Belki de daha önemlisi, kitapla çocuk karşı karşıya geldiğinde son sözü kim söylüyor: yetişkin mi, yazar mı, yoksa çocuk da hikâyenin anlamına katılabiliyor mu? *Aslan ve Kuş*'u benim için dikkate değer kılan, tam da bu sorulara verdiği sessiz cevap.

***Aslan ve Kuş*: adı konmamış bir duygunun resmi**

Aslan ve Kuş tam da bu noktada sözü çocuğa bırakıyor. Hikâye sonbaharda, bahçesinde tek başına çalışan bir aslanla açılır. Etraf sakindir; yapraklar düşer, aslanın yanında kimse yoktur. Metin yer yer anlatıya eşlik etse de aslanın içinde bulunduğu hâli tanımlamaz. Bu yalnızlığın hüzünlü mü, huzurlu mu olduğuna bizim yerimize karar vermez. Belki aslan üzgündür, belki yalnızdır, belki de yalnız olmaktan memnundur. Resim açık kaldıkça çocuğun yorumu da hikâyenin bir parçası hâline gelir.

Yaralı kuşun gelişiyle aslanın hayatına bir başkası girer. Kış boyunca büyük olaylardan çok küçük anlara tanıklık ederiz: yan yana yürümek, yemek yemek, ateşin başında oturmak... Kitap bu beraberliği arkadaşlık üzerine bir derse dönüştürmez; iki karakter arasındaki bağı gösterir ama bu bağın nasıl okunması gerektiğini belirlemez. Bu bağın ayrıca bir beceriye, kazanıma ya da mesaja dönüşmesi gerekmez. Ben-Arieh'in çocukluğu yalnızca gelecekte sağlayacağı kazanımlarla değil, kendi başına değerli görme çağrısı burada somut bir karşılık bulur.

Bahar geldiğinde kuş sürüsüne katılıp gider. Ayrılığın ardından oluşan duygunun anlamı yine açık bırakılır, üzüntünün hemen hafiflemesi ya da özlemin bir sonuca bağlanması gerekmez. Çocuk gördüğüne kendi deneyiminden bir anlam verebilir: özlem, üzüntü, yalnızlık ya da bambaşka bir şey. Kuşun geri dönüşü de ayrılığı silmez; giden geri gelebilir, ilişkiler değişebilir, yakınlık başka bir biçimde devam edebilir. Kitap bütün bunların nasıl yorumlanması gerektiğini belirlemez ve hikâyenin başından beri açık tuttuğu alanı son sayfada da çocuğa bırakır. Belki de *Aslan ve Kuş*'u çocuk iyi olma hâli açısından bu kadar kıymetli kılan budur: Çocuğu hikâyenin ulaştırılması gereken bir hedefi olarak değil, anlamın kurulmasına katılan bir özne olarak görmesi.

Peki ya biraz geri çekilirsek?

Çocuklara sunduğumuz hikâyelerde çoğu zaman iyi bir niyet vardır. Bir duyguyu tanısın, bir davranışı öğrensin, bir güçlükle baş etmeyi keşfetsin isteriz. Belki de bu yüzden kitap bittikten sonra sormaya bu kadar alışkınızdır: "Sence bu hikâye bize ne anlatmak istedi?" Oysa bazen daha ilginç olan, hikâyenin ne anlatmak istediği değil, çocuğun onda ne gördüğüdür.

Aslan ve Kuş bana tam da bunu düşündürür. Bir yetişkin olarak sayfalardaki sessizliği doldurmak, gördüğüm duygunun adını koymak, hatta hikâyenin anlamını açıklamak kolaydır. Ama bunu yaptığım anda çocuğun vereceği cevaba ayrılan alan biraz daha küçülür. Belki çocuk edebiyatıyla kurduğumuz ilişkide asıl mesele her boşluğu doldurmak değil, bazılarının boş kalmasına izin verebilmektir.

Yazının başındaki soruya bu yüzden geri dönmek isterim: Nasıl olur da aynı kitap, aynı çocukla her okumada başka bir hikâyeye dönüşür? Çünkü değişen her zaman kitap değildir; bazen kitaba bakan çocuktur. İyi olma hâlini çocuğun yalnızca gelecekte ulaşacağı bir sonuç değil, bugünkü deneyiminin değeri olarak ele alırsak, onun bir hikâyede ne gördüğü, ne hissettiği ve neye anlam verdiği de önem kazanır. Belki de çocuğu gerçekten merkeze almak, ona ne hissetmesi gerektiğini söylemekten önce ne hissettiğine kulak vermekle başlar. *Aslan ve Kuş*'un sessizliği de tam burada anlam kazanır: yetişkinin söyleyeceklerinden çok, çocuğun söyleyeceklerine yer açtığında.

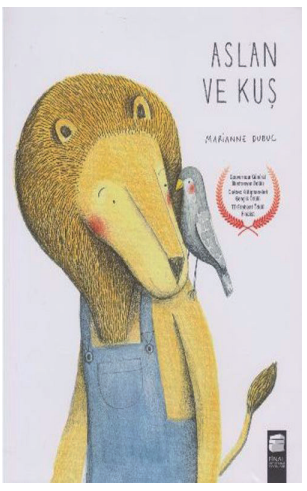
Kaynakça

Ben-Arieh, A. (2000). Beyond welfare: Measuring and monitoring the state of children—new trends and domains. Social Indicators Research, 52, 235–257.

Ben-Arieh, A. (2008). The child indicators movement: Past, present, and future. Child Indicators Research, 1, 3–16.

Ben-Arieh, A., & Frønes, I. (2011). Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. Childhood, 18(4), 460–476.

Dubuc, M. (2018). Aslan ve Kuş (Türkçe basım). İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Aslan ve Kuş

Marianne Dubuc

Final KSY

Temmuz 2018

18 sayfa

Çocuk Edebiyatında Neşeli Günler: *Dada'nın Evi*

ZEYTİN AYDOĞMUŞ

Her bir katında ortalama yüz tane resimli kitap olan kitaplığıma bakıyorum. Kütüphanemin en özel seçkisi, yıllarca biriktirdiğim en vazgeçilmez kitaplardan oluşan gözde koleksiyon. İçlerinde yazarı *Zeytin* olan bir kitap da var. Bugün bu rafın karşısına yalnızca bir okur olarak değil; zor bir konuyu çocuklara anlatmaya niyetlenmiş bir yazarın sorumluluğuyla geçiyorum. Kütüphanemdeki o çok özel kitap, işte bu niyetle kaleme aldığım *Dada'nın Evi*. Fakat o konuya gelmeden önce biraz gevezelik yapmama izin verin. Gözde kitaplar, diyordum. Sırtlarında beni çağıran bir şey var. Kapaklarında davetkâr ve cüretkâr sayılabilecek bir tonlama. En olmadık zamanlarda bile önünden geçerken birden "Bu yazarın diğer kitabı neredeydi, acaba bu sefer yayınevine göre mi dizsem," dediğim. Sonra renk ve boy sıralaması, iç kapak okuması, en sevdiğin görselde dizerken durup "Keşke bunu ben yazsaydım, ah kıymeti ne kadar az biliniyor, bu sihri nasıl başarıyor?" diyerek düşüncelere daldığım zamanlar. Sonra yanından geçerken aslında geçip gidemediğimi ve belki de işime gücüme geç kaldığımı gördüğüm olmuştur. Çalışma odası bir tuzak olabilir mi insana, oluyor. Kapana kısılmam için bir şömiz, bir tasarım numarası, yeni bakı, baskısı olmayan bir kitabın elime ulaşması... Kitaplığın önünde mıhlanıp kalmanın bin bir numarası. Tutar çeker beni yakamdan. Çıkarıldığım andan kopar, sayfalarda başka bir aleme transfer olurum. Evet, *çocuk edebiyatı yetişkinler içindir* de. Bunu Katherine Rundell'den epey önce de dile getirenler oldu. Dile gelmeseydi de ortaya çıkış yolculuğu, yetişkinler için yazılmış metinlerin çocuklar tarafından okunmaya başlanmasıyla... Falana kadar uzanıyor. Tarihçeye gerek var mı? Dünyada sayısız insan resimli kitap okuyor, onlar aracılığıyla kendini tanımaya ve dünyayı anlamlandırmaya çalışıyor. Bu iki başlık biraz da edebiyat ne işe yarar sorusunun yanıtını içeriyor, öyle değil mi?

En kolay tav olduğum davet, derdimin olduğu zamanlar. Dertliyken insan teselli arar. Kafayı bulmak için bir doz resimli kitap lütfen! Hayır, işler iyice çığırından çıkıyor. Çocuk edebiyatına dönmeliyim, derdim orası. Hızlı bir tarama ile konularına göz attığımda gülümseten bir liste uzuyor. Çocuk edebiyatında neşeli günler. Kendi olmak isteyen bir parçacığa rastlıyorum. Ben kendimim, diye bağıran bir taşa. *Pezzettino*'dan *Petra*'ya yuvarlanıp duruyorlar. Dişi düşen bir çocuğun kopardığı yaygaraya tanık oluyorum. Eve yeni gelen kardeş, sevgi ve paylaşmak, değerini bil, anı yaşa, sözcük uydurmaca, başlangıçlar, pasaklı ve yemek seçen çocuklar, icatlar, ev ve yolunu bulmak, gerçek hediye, adalet, öfke kontrolü, can sıkıntısı, gözlük, şakalar, farklılıklar, dünyadaki komşularımız, doğa, hayal gücü, hayal gücünün ipi, hayal gücünün ipiyle inilen kuyuların dibindeki su birikintisi, su birikintisine basmamanın dokuz yolu yahut su birikintilerine basmaya özen gösteren bir başka çocuğun hikâyesi... Bu listenin samanyolunda minicik bir nokta kaldığını bilecek yaşta, bir çocuğun hayatla kuracağı o ilk bağda düğümlenmiş oturuyorum. Oğlumun bir resimli kitapta gerçek bir insan suretiyle karşılaştığı ilk anını hatırlıyorum. Umut'un açıp açıp bitiremediği, sayısız resim yaptığı sonra da küçülünce toprağa gömüp filizlendirdiği bir kalemi vardı. Bir sahnede, annesi çocuğa kapı aralığından bakıyor. Öteki sayfaya geçiyorum. Hayır, sayfayı çevirmeme izin vermiyor Umut. Baştan okuyorum. Aynı sahne. Aynı sayfaya geliyoruz. Anne, bir daha. Demek ki çocuğun mıhlanması bu yaşlarda başlıyor, diye düşünüyorum. O zamana kadar hep hayvan hikâyeleri okumuş, şekil zemin ilişkisinde görsellere rastlamış, indirgenmiş metinlerin hedef kitle yaş grubu odaklı dağarcığından nasibini almış. Şimdi nasıl böyle topyekûn ve yekpare bambaşka bir evrene geçiyor? Mesela buradaki anne, tıpkı kendisininkine benziyor. Çocuğun odasında hangi oyuncakları varmış? Yatağının altında görünen bir dinozor kuyruğu mu? Bu Stegosaurus olmalı. Onun annesi de iyi geceler öpücüğü verecek ve sarılıp gidecek mi? Azıcık daha mı kalacak? Işığı hemen mi kapatsın? Çocuk kendi yatağında uyuyabilecek kadar büyümüş mü yani? Duvarda çocuğun kalemle yaptığı resimler var. Güneş desen güneşe benzemiyor. Orada ona gizemli gelen ne varsa bir başka kitapta, ağacın dibindeki yosunun kenarında sırtında bir buğday tanesi taşıyan karıncada da aynı gizem vardı. Detayları fark edecek minik akıl ve tatlı küçük bir parmak ile koskoca bir evren. Aydınlatılması gereken her şey için kullanılabilecek bir silahtı kitap. Tüm besinleri içeren bir gıda takviyesi. İhtiyaç mı hasıl oldu, eyvah tuvalet meselesi. Buyurun efendim, bir kapsül tuvalet hikâyesi. Gece korkusu mu başladı, çocuğunuz oyuncaklarını kimseyle paylaşmıyor mu? Hımm, yemek seçen bir ufaklık daha. Demek istediği olmayınca tepinip duruyor. Parkta oyunlarda arkadaş bulamıyor, benim küçük tatlı çileğim.

Çocuk edebiyatının günlük meseleleri çözme gücünden; erdemler üzerine hikâyeler anlatarak çocuğun dünyada yönünü bulmasına yardım etmesi misyonundan ve ebeveynlere başucu reçeteleri sunmasından bahsediyorum. Kitaplığımdaki kitapların küçük bir kısmı tam olarak bunlardan oluşuyor. Asıl derdim olan yere şimdi yaklaşıyorum. Bu eşsiz görev tanımlarını çocuk edebiyatına biz yükledik. Halbuki o, ders verme aracından öte çoğu zaman çocuğun kıkırdaması içindir de. Yüreğe saplanan bir bıçağı çıkarma yetkisinden az sonra bahsedeceğim. Bakım vereni ile kurduğu ilk bağın en kuvvetli reçinesi. Bu tarz kitapların sayısız türlerini okumuş bir insan olarak neden zor konularda yazılmış kitapları kafaya takıyorum? İşte varacağım nokta burası.

Çocuk edebiyatında neşeli günleri severiz. Peki ya, kara bulutlar çöktüğünde? Dev bir hortum dünyayı ele geçirdiğinde, şimşekler çaktığında, gök gürlediğinde, karanlık koca ağzıyla neşeli günleri son kırıntısına kadar yiyip tükettiğinde çocuğa gerçeği kim söyleyecek? Bu yüzden çocuk edebiyatında zor konuların işlenmesini, özellikle cesurca ve filtresiz, fazlaca önemsiyorum. Fanusta yetiştirilen bir bitki olmadığına göre çocuklar, onları bu kadar hayattan yalıtmaya gerek var mı? Kelimelerin hoyratça kullanımından, metnin dil ve estetik yoksunluğundan, kabaca savrulmasından yani sözcüklerin, bunlardan bahsetmiyorum. Çocuğa görelik diye bir şey var. Ama resim-metin dengesi iyi kurulmuş, söylenmek istenenin fazlaca yumuşatılmadığı, çoğu insana göre sert kalabilecek bir tonlama seviyorum ben. Gerçekçi. Gerçeklerin sarsıcılığını kim inkâr edebilir? Bunu çocuğa sunarken mutlaka çocuk edebiyatının olmazsa olmaz direklerinden faydalanmak lazım. Burası o direkleri sayıp dökeceğimiz yazı da değil. Kitaplıktan göz kırpan, bir yetişkinin bile kalbini onaran mucizevi metinlerden bahsediyorum. Örneğin sultan papağanı ölüyor oğlumun; *Ördek, Ölüm ve Lale* geliyor ikimizin de aklına. Kuru kafalı bir resimli çocuk kitabı mı? Bunu asla çocuğuna okumayacak bir sürü ebeveyn biliyorum. Karnına laleyi bırakıp ördeği suya saldığında ölüm, işte hayat böyleydi, diyor. Hüngür hüngür ağlarken Jacominus'nun yine de iyi bir hayat yaşadığından bahsediyoruz. Bizim papağanımızı da Antep fıstığıyla beslerdik hatırlasana. Hem evi de saray gibiydi değil mi? Bay Muffin'e olan sevginin hiç azalmamasından ve o derin uykudan bahsediyorduk. Görünmez iplerle kalplerin birbirine hep bağlı olmasından.

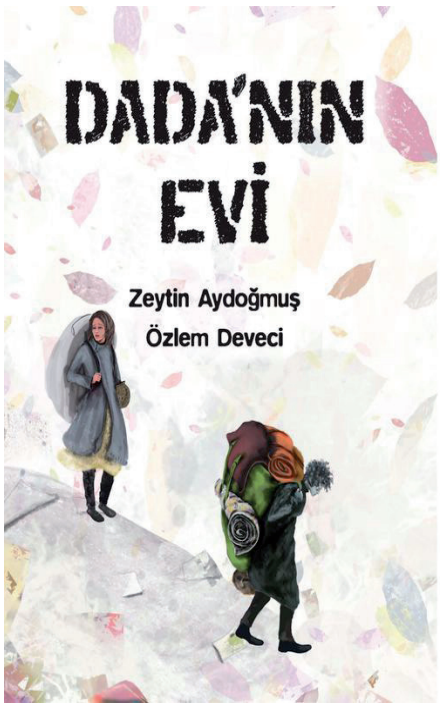
Sonra bir prensesin dev depresyonundan, annesi babası kavga ettiğinde minicik kalan ve masanın altına saklanan bir çocuktan bahseden kitaplara rastlıyorum. İşte parçalanmış bir aile. Alzheimer olan büyükannesini türlü numaralarla anımsatmaya çalışan bir ufaklık. Sayısız göç ve savaş hikâyesi. Soykırımlara gelmiyorum bile... Filistin'de 7 Ekim'den bu yana olanları anlatmaya yeltenecek olsam, burnumun ucundan bir mermi çığlıklar atarak geçiyor. Bir güvercinin kanadını deliyor.

Bir başka hikâyede göçmen çocuklar, okullarda oturacak sandalye bulamıyor. Bir çocuk, madenci babasının yerin altında kapkara dünyasını anlatıyor. Kendi denize doğru bir salıncakta sallanıyor üstelik bunu yaparken. Belki dedesi mutludur gittiği yerde. Dev çiçeklerle dolu egzotik bir adadan bahsediyorum. Kekeme düşlerden, kayıplardan, yoksulluktan, felaketlerden. Dünyada bu kadar kötü şey olurken, bunları çocuklara iyi metinlerle anlatmak yerine nelerle uğraşıyoruz?

Dada'nın Evi o metinlerden biri. Hani bunca gevezeliği uğruna ettiğim, yazarı *Zeytin* olan o gözde. Deprem hakkında yazılmış sayılı yerli kitaplardan. Deprem kelimesini metnin içerisinde göremezsiniz.

Onun yerine farklı metaforlar kullanılmıştır. Deprem, dev bir çatırtı. İnsanlar o geldiğinde alabora olan bir tekneye tutunmaya çalışıyor. Yer bir fermuar gibi açılıyor. Evler ceviz gibi kırılıyor. Kitabın ilerleyen sayfalarında Dada ve ailesi, sağ salim dışarı çıkmayı başardığında evlerinin karşısına geçip bakıyorlar. Kâğıttan evlerine. Bu bir çocuk için ne anlam ifade eder? Kâğıttan, incecik, un ufak olmuş. Elbette Dada ve ailesi göçük altında kalabilir, Dada sevdiklerinden birini yahut hepsini kaybedebilirdi. Hani ölüm herkes için ve sırasız ya. O zaman ölüm ve yası anlatacağım bir metin olurdu. O başka kitabın konusu. Ben yeniden başlayanlara ithaf ettim bu kitabı. Çünkü bir felaketten sonra yepyeni bir hayatın kurulabileceğini göstermek istedim çocuklara. Koşar adım, uçar adım indikleri on adımlık merdiven yıllarca sürmüş gibi geliyor Dada'ya. Merdivenden inme sahnesinde, Dada ve annesinin yüz ifadelerini korkutucu bulduğu için de bu kitabı çocuklarına okumayacak ebeveynler biliyorum. Sorun yok, her kitap herkes için değildir. Fakat Allah muhafaza, aynı yetişkin bir gün aynı merdivenden aynı şekilde inmeyeceğini garantileyebilir mi? Yetişkinlerin böyle bir direnç göstermesi yerine; *Dada'yı* okuyup karaktere yüklenen yüz ifadesinden görseldeki tüm inceliklere kadar metni irdelemelerini ve çocuklarıyla korku üzerine konuşabilmelerini isterdim. Karda ayak izleri var. 6 Şubat'a dair bir emare kalacaksa bu hikâye kalmalı değil miydi? Üstelik bu metni aynı merdivenlerden inmeden tam iki yıl önce kaleme almıştım. Dada ve ailesi birer sırt çantasıyla yola düşüyor. Sırt çantası metaforu ile daha önce bir balinayı bir bavula nasıl sığdıracağını bilemeyen bir çocuğun hikâyesinde Guridi de aynı şeyi söylemişti değil mi? İnsan, eski hayatından arta kalanları toplayıp yola çıkmak zorunda kalsa bir çantaya yahut bavula neler koyar? Bir çocukla bunları konuşabilmenin hürriyeti ve kutsiyetinin ne zaman farkına varacağız? Dada bir moloz altından bebeğini çıkarıyor. Aman Allah'ım bir çocuğu AFAD görevlisi yapmak mı? Anne de tutmuş, eski evin enkazından bir avuç toprak alıyor. Baba, cam kırıkları. Baharın bahar gibi cıvıldadığı, kışın kış gibi yağdığı, yazın yaz gibi parıldadığı bir kent bulabilmek ve dondurmayı yeniden ısırarak yemek için yola düştüklerinde elbette eski hayatlarından yanlarında getirdikleri tohum olacak onlara. İşte yeni hayatlarına bambaşka bir diyardan merhaba diyorlar. Deprem, zorunlu göç, yeniden başlamak, dayanışma.... Yüzleri hem ağlamak hem gülmek olan insanlar karşılıyor onları. Hatırlayın deprem zamanı, insanlara yeniden yuva olabilmek için seferber olan insanları. Kötüler de vardı ama iyiler hep oradaydı. Biri bir kilim getirdi. Annesi üzerine basınca Dada'nın ilk adımlarını düşledi. Bu şekilde başlayan yeni hayat, Dada'nın final sahnesinde yeniden gülebildiği bir fotoğrafa dönüşüyor. Evet, evimiz yıkılabilir ama belki de yeni hayatımız eskisinden daha güzel olur diyebilmek çocuklara. Umudun orada, Dada'nın parmak uçlarında savrulan yapraklar gibi uçuşması bizi de inandırıyor yeniden başlamaya. Başlayanlar oldu gördük, olacak da. Bir çocuk neden inanmasın? Kitabımı, Dadacığımı, bu kadar özel yapan niteliklerden biri de yatay tasarımı. Çizeri sevgili Özlem Deveci'nin muhteşem çizimlerine değinecek olsam bu yazı epey uzar. O yüzden onu başka bir yazının konusu yapıp geçiyorum. Fakat Dada ve ailesi yeni şehre vardıklarında tüm mahallenin bir film stüdyosu gibi görünmesi detayını atlayamam. Evlerin derinliği kaybolmuş; sanki sırf bir çekim için kurulmuş sette yürürsünüz. Burada sevgili Özlem'in sıkça şehir değiştirmekten gelen o yabancılık hissinden, biyografik izler var. Görsel okuma yaparken bu detayları çocuklarla konuşabilmek ne harika olurdu: *"Sence evler neden buraya ait değilmiş gibi görünüyor?" — "Bilmem, belki uzaydan gelmişlerdir."* Yılları bile mevsimlerle saydığımız bu özel kitabın bir gün bir rafın önünden geçerken geçip gidemeyen birine rastlamasını umduk.

Neşeli günler yerini keder dolu günlere bıraktığında da kitaplar hep oradadır. Birkaç bahar geçer ve yeniden güneş açar. Edebiyatın iyileştirici gücüne inanmak zorundayız. Ellerinden neyi alırsak alalım çocuklardan esirgememiz gereken o umudun, etekleri rüzgârda savrulan beyaz bir masa örtüsü üzerine konmuş bir bardak soğuk limonata gibi orada durduğunu bilmek, içmek ve çocuğa ikram etmek zorundayız. O sayfalardan da lezzetini alacaktır okur. Bu hayatımda içtiğim en güzel limonata diyecektir belki kim bilir? Sarılmanın, birlikte olmanın, devam edebilmenin güzelliğini görmek zorundayız. Belki de çocuklara borçlu olduğumuz dünya için yapabileceğimiz en iyi şeylerdir bunlar. Daha çok nitelikli edebiyat. Daha fazla zor konuların işlenmesi. Yanlarından geçip gidemeyeceğimiz konularda yazılmış fazlaca kitap. Daha iyi kitaplarla dolu kitaplıklar. Dev kütüphaneler. Daha fazla bahçeli ev. Daha fazla limon ağacı. Daha fazla ısırılacak dondurma ve tabii ki limonata.

Dada'nın Evi
Zeytin Aydoğmuş
Ressam: Özlem Deveci
MSE Yayınları
Kasım 2024
36 Sayfa

Sulara Karışan Çığlık: *Ağlayan Çayır*

SEFA SAĞLAM

İnsanlık tarihi biraz da savaşların tarihi olarak anlatılagelmiştir. İçinde yaşadığınız zaman dilimi ve coğrafya sizi doğrudan savaşa tanık etmemişse çocukluk yıllarınızdan itibaren anlatılan savaş hikâyeleri genellikle kendine has bir merak duygusu yaratır. Sanki bu savaşlar bambaşka bir dünyanın bambaşka insanlarının hikâyeleridir. Milyonlarca insandan oluşan ordular vardır, yine milyonlarcası tek bir savaşta ölmüştür. Ne için olduğunu anlamakta zorlanırsınız. Tarih anlatısı burada devreye girer: Savaşlar çoğu zaman iyi ve kötü tarafların, "biz" ve "onlar"ın hikâyesi olarak anlatılır. Kötü insanların neden kötü, iyi insanların neden iyi olduğunu tam olarak anlayamazsınız ama anlatılan hikâyelere inanma eğilimi gösterirsiniz. Böylece "biz ve onlar" ayrımıyla şekillenen düşmanca duygular çok erken yaşlardan itibaren zihinlere yerleşir. Yaşınız ilerledikçe ve dünyayı daha fazla tanıdıkça ideolojik pozisyonunuzla da bağlantılı biçimde bu hikayeleri farklı yorumlama biçimleri geliştirebilirsiniz. Yine de savaş, günlük hayatınızda karşılaşamayacağınız kadar büyük bir kötülük olarak kalır.

Sanatın savaş konusundaki rolü ne olabilir? İnsanlık tarihiyle birlikte var olan bu trajik olgu karşısında sanata belirli bir misyon yüklemek sanatın doğasına pek uygun görünmeyebilir. Yine de savaşın doğrudan deneyimlenmesi, her zaman belirli bir savaşın, belirli bir zamanın ve mekânın deneyimidir. Sanat ise yaşananlara başka bir yerden bakabilme imkânı sunar. Fiziksel olarak savaşın içinde olmaktan farklı olarak, bir çatışmanın ortasında ölüme yaklaşan genç insanları, onların geride bıraktıklarını ve savaşın gündelik hayata sızan etkilerini sanat aracılığıyla görebiliriz. Peki savaşı, onu hiç göstermeden anlatmak mümkün müdür?

Bazı eserler bir olguyu hiç göstermeden onun etkilerini seyirciye öylesine incelikle aktarır ki seyirci doğrudan olgunun kendinde bıraktığı izlerle karşılaşır. Yunan yönetmen Theodoros Angelopoulos, *The Weeping Meadow (Ağlayan Çayır)* filminde şiirsel görüntüleri, incelikli kompozisyonu, yarattığı tinsel atmosferi ve müzikleriyle böyle bir anlatı kurar. Her şeyden önce bu filme "bir savaş filmi" demek çok zordur; çünkü filmde herhangi bir savaş sahnesi görmeyiz. Savaş arkada olup biterken seyirci, ondan etkilenen ve çoğunluğu mülteci olan bir grubun hikâyesine, daha özelde ise Eleni'nin trajedisine odaklanır.

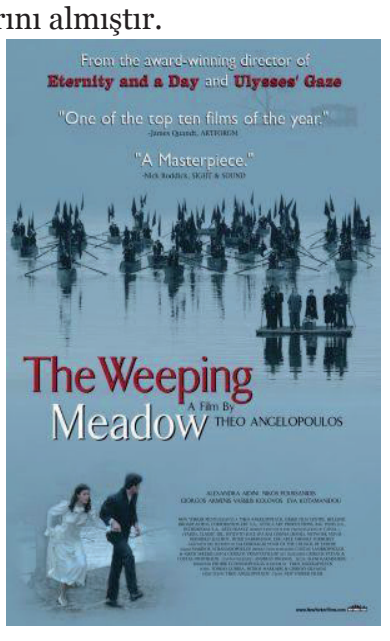
Filmin giriş sahnesinde, savaşın ardından Odessa'dan ayrılarak Selanik yakınlarına gelen bir grup Yunan mülteciyle karşılaşırız. Grubun başında Spyros vardır. Yanında, kendi oğlu Alexis ile savaşın yarattığı karmaşa içinde ailesini kaybetmiş ve yanlarına aldıkları küçük Eleni bulunur. Yıllar sonra Eleni ile Alexis evlenirler ve ikiz çocukları dünyaya gelir. Ancak çocukları doğumlarının ardından bir yetimhaneye vermek zorunda kalırlar; Eleni ve Alexis'in hayatı ise sürekli bir yer değiştirme ve yeniden tutunma çabası içinde ilerler. Film, bu hikâye boyunca savaşları ve çatışmaları doğrudan göstermekten çok, onların insanların hayatlarında açtığı yaraları izletir. Yoksulluk, yerinden edilme, ayrılık ve kurulmak istenen yuvanın dağılışı, savaşın gündelik hayattaki karşılıklarına dönüşür.

Alexis, ailesini yanına alabilmek umuduyla Amerika'ya gider. Eleni ise ikiz çocuklarıyla geride kalır. Film burada zaman sıçraması yaşar; İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Yunan İç Savaşı başlamıştır. Eleni, bu kez "bir asiye yardım ettiği için" hapistedir. Hapisten çıkmasına neden olacak haber, hayatındaki yeni bir yıkımın başlangıcıdır: İkiz oğullarından Yannis hükümet güçlerinin, Yorgos ise muhalif güçlerin safındadır ve iki kardeş karşı karşıya savaşmaktadır. Eleni, hapisten çıkarıldığında Yannis'in öldüğünü öğrenir ve ölülerini almaları için çatışma alanına gönderilen annelerin arasına katılır. Nehrin karşı kıyısında oğlunun cesedini görür ama ona ulaşamaz. Aralarında nehrin suyu vardır, metrelerce uzaktan bir annenin yakarışını izleriz. Ardından yaşlı bir kadın Eleni'yi iki oğlunun bir süre önce karşılaştığı yere götürür. Kamera savaş meydanına yaklaşırken zaman geriye döner: Karşı saflarda bulunan Yannis ve Yorgos birbirlerini fark eder, birbirlerine doğru yürür ve sarılıp ağlarlar. Yannis, annelerinin hapiste öldüğünü zannetmektedir; bu haberi kardeşine aktarır. Bir süre sonra iki kardeş yeniden silahlarını alarak birbirlerinden uzaklaşır. Kamera tekrar Eleni'ye döndüğünde Eleni henüz öldüğünü bilmediği diğer oğlu Yorgos'un da meydana çok yakın bir yerde olduğunu öğrenir. Oraya vardığında yine bir nehrin ortasında metruk bir yapının önünde uzanmış vaziyette görür oğlunu. Bir sandalla oğlunun yanına gider. En yüksek haykırışı bu final sahnesinde duyarız.

Eleni'nin bu çığlığı yalnızca iki oğlunu kaybetmiş bir annenin çığlığı değildir. Birkaç metre ötede farklı saflarda çatışarak ölen iki kardeş, savaşan iki düşman değil, birlikte büyümüş, çok zor zamanlarda birbirlerine yoldaşlık etmiş aynı annenin çocuklarıdır. Onları birbirinden ayıran şey doğdukları anda sahip oldukları herhangi bir düşmanlık değil, içinde yaşamak zorunda bırakıldıkları tarihtir. Bu tarihi şekillendirme gücüne sahip olanlar için Yannis ya da Yorgos herhangi iki insandan fazlası değildir. İki kardeşin orada sarılıp ağlamak yerine silahlarını birbirlerine doğrultup ateş etmeleri de onlar için hiçbir önem taşımayacaktır. Trajedi hayatta kalana aittir artık. Eleni kimsesiz bir kadına dönüşmüştür. Oğlunun cesedinin yanında uzanıp ona sarıldığı an söylediği "artık geceleri bekleyeceğim kimsem yok" cümlesi tam da bu duygunun anlık dışavurumudur.

Angelopoulos'un savaşı göstermeden savaşı anlatması yalnızca estetik bir tercih olarak görülmemelidir. Top ve tüfek seslerinin yerine savaşın insanlarda bıraktığı ruhsal enkazın sesleri yankılanır. Eleni'nin son haykırışı filmin atmosferinde belirgin olan bütün sessizliği bozar, ama aynı zamanda o sessizlikte kaybolan milyonlarca insanın sesi hâline gelir. "Biz ve onlar" illüzyonu Eleni'nin yakarışında sulara karışıp gider. Geriye düşmanlar ya da taraflar değil; birbirini kaybetmiş insanlar ve onların hafızaları kalır. Nehirler taşar, sular yükselir, köyler sular altında kalır, mekânlar değişir. Ama Eleni'nin gözyaşları, savaşın geride bıraktığı acının hâlâ içimizde akmaya devam ettiğini hatırlatır.

Ağlayan Çayır şiirsel atmosferiyle savaşın görünmeyen yüzünü gösterir. Eleni önce bir kız çocuğu, sonra genç bir kadın ve nihayet bir anne olarak savaşın tüm kötü yüzleriyle ayrı ayrı tanışır. Her şeye rağmen çocuklarıyla yeni bir yaşam kurma dirayetini uzun yıllar korur ama ölüm, sonunda bu imkânı da elinden alır. İlk oğlunu kaybettiği sahnede onun çığlığına başka annelerin çığlıkları da eşlik eder. Orada ve dünyanın başka yerlerindeki yüz binlerce Eleni'nin sesidir bu. Yine de Eleni'nin diğer oğlu Yorgos için hâlâ bir umut vardır, henüz onun öldüğünü bilmez. Onun ölüm haberini aldığında ise geriye sadece kendisi, oğlunun ölü vücudu ve nehrin suyu kalır. Her ölüm insanı mutlak bir yalnızlığa sürüklemez ama Eleni o an tam anlamıyla "kimsesiz" kalır. Savaşın elinden aldığı anneyle başlayan yalnızlık, yıllar sonra savaşın elinden aldığı iki çocuğuyla yeniden karşısına çıkar. Eleni artık tıpkı çocukluğundaki gibi yapayalnızdır; yalnız bu kez savaş elinden annesini değil, kendi çocuklarını almıştır.

Τριλογία: Το Λιβάδι που Δακρύζει
(*The Weeping Meadow*)
Yönetmen: Theo Angelopoulos
Senaryo: Theo Angelopoulos,
Tonino Guerra,
Thanassis Valtinos,
Petros Markaris
Yapım yılı: 2004
Ülke: Yunanistan, Fransa, İtalya, Almanya
Tür: Dram / Tarih
Süre: 170 dakika
Dil: Yunanca

Sen Güzel Olduğunu San, Say Ki Güzelsin

AYŞE GİZEM GÜNGÖR

Ve Rahime uyandı. Aynı iç sıkıntısı, aynı nefretle... Yanındakine bakıp uzun uzun iç geçirdi. Kuş seslerine, komşu evlerden gelen o tanıdık tavuk ve horoz gürültüleri karışıyor, bahçedeki ağaçların yaprakları hış hış ediyordu. Sıkışmıştı, evin dışındaki tuvalete koştu. İşini görüp rahatladıktan sonra balkonun köşesinde duran büyük çalı süpürgesini alıp toprak avluyu süpürmeye girişti.

Süpürgenin sert uçlarının toprağa değdikçe çıkan sesini dinledi. Her bir çalı ucu toprağa ayrı bir yerden dokunuyor; toprakta ince, uzun ve bir üfürümlük canı olan izler bırakıyordu. Sanki çalının tırnakları toprağı kazıyor, bir şeylerden kurtulmak için çabalıyor, bir yandan çığlık atıyor, bir yandan kaçmaya çalışıyordu. Sanki Rahime çalının üstüne çullanmış da çalı can çekişiyor fakat o anlamıyordu. Sanki toprak çalının tırnaklarına doluyordu.

"Anne?"

Kızı uyanmış, eşikten ona bakıyordu. Nasıl güzel gözleri. Mahmur ve yeşil. Rahime gözlerini ondan alamadı bir süre. Kendi gözlerindeki hayranlığı gizlemeyi artık öğrenmişti; yüreğindekinin aksine, gözlerinde bir gram sevgi olmadığından adı gibi emindi.

Kızının mahmur gözleri, ondan sıyrılıp yan avluda asılı duran satılık balonların, duvarın üzerinden sarkan renkli cümbüşüne kaydı.

"Gir içeri, çayı koy. Kaldır diğerlerini de geliyorum."

Kızı arkasını döner dönmez Rahime saçlarını fark etti. Uçları çoktan omuz küreklerine dayanmıştı. Vakit gelmiş. "Kesmek lazım." Bu gece kesmek lazım. Birkaç cümle ağzından, birkaç cümle aklından. Çalı süpürgesini son bir kez toprakta gezdirdikten sonra eve yöneldi.

Evde uyku kokusu vardı. Boy boy beş çocuk, birikmiş bir suyun aniden boşalması gibi evin ortasına dökülüverdi. Yere kurulan sini etrafına toplandılar, alabildiğine sessiz. Her sabahın bilindik seremonisiyle. Çatal bıçak seslerini kimse hoş sohbetiyle bölmedi bu sabah da. Dirsekler birbirine çarptı, ekmeğin içine biraz peynir koyuldu, henüz lokmalar ağızda ıslanmadan bir zeytin yendi. En son bir yudum çayla şereflendirildi. Rahime'nin gözü kızının saçlarında, toplayacaksın diye emrediyordu ama kızının sessiz inadı kulaklarının ardından sarkan saçlarından omuzlarına akıyordu.

Ev sakinleri, karınlarını doyurmuş kalkarken, Rahime'nin içindeki nefretin sahibi, yatak odasından esneyerek çıktı. Gözleri sofraya, oğlanların günün içine dağılmak için oluşturdukları kaosa, Rahime'nin gözlerindeki tükenmeyen nefrete ve sonrasında bu evdeki en sevdiği şeye, kızına kaydı. Soran gözlerle, "Almamışsın," dedi. "Gidemedim bu sabah," dedi kızı. Korkak. Gözü Rahime'de. Rahime'nin gözü ise her ikisinin üstünde. "Demedim mi sana? Her sabah ilk işin bu olacak. Hepsinin parasını topluca verdim ben ona. Senin için, daha sen almadan, alacaklarının parasını ödedim. Koş hemen." Rahime, dişlerinin arasındaki ekmekten alıyor hıncını. Öfkeyle, dişlerini yerinden sökercesine çekiştiriyor ekmeği ağzından. Böyle mi temizliyorsun vicdanını, diyor. İçinden.

Kızı, Rahime'yi yenmiş saydı kendini yine. Kibirli bir gülüş yerleşti dudağının sağ kıvrımına. Sonunda ne olacağını bilse de. Kapının önünde duran, evin havasıyla taban tabana zıt, daha geçen gün pazardan babasıyla aldığı kırmızı rugan terlikleri geçirdi ayağına. Rahime, sokağa bakan pencerede, uçuşan tülün ardında. Kızın ağır adımlarla yan komşunun evine gidişini izledi. Yeni terliklerini kirletmemek için, havada süzülür gibi vardı kapıya. Tıklattı birkaç kez. Evin küçük gelini açtı kapıyı. Ne çok kıkırdıyor bu kadın. "Bugün kırmızı alabilir miyim? Babam vermiş parasını, öyle dedi. Halit Amca çıkmadı değil mi?" Rahime'nin gözü kulağı orada. Kızının ayakları kırmızı ruganın içinde kıpır kıpır. Küçük gelin, kızının yeni terliklerine bakıp ufacık kıkırdadı yine. "Çıkmadı, çıkmadı. Dur. Getiriyorum. Baban da maşallah ne düşünceli adam. Sen de annen de çok şanslısınız." Bu sefer kıkırdamanın ötesinde büyük bir kahkaha patlattı. Rahime'nin ağzı beddualı. Bir "Allah'ın belası!" fırladı mırıl mırıl dudaklarından. Şifa niyetine. Kızının elinde balonu salına salına geldiğini görünce kapıya koştu.

Sonra kocası çıktı evden. Ve PAT.

PAT. Rahime önce balonu patlattı. Bu bilindik an yaşanırken ne Rahime ne kızı kirpiğini bile oynatmadı. Kim bilir kaç kez aynı ses. PAT. Sonra kızına döndü. "O saçlarını toplayacaksın demedim mi?" Kızmıyordu, bağırmıyordu, yüzünde mimik oynamıyordu. "Geç içeri, geliyorum." Rahime odasına yönelirken, kızı da düşmüş omuzlarıyla banyoya geçti. Makası almak için çekmeceyi açarken tuvalet aynasında kendiyle istemeden göz göze geldi. Tülbenti sıyırdı başından, Rahime'nin ensesi ürperdi. O güne gitti aklı.

Yıkanmış, akça pakça. Örmüş saçlarını, omuzları dik. Yürüyor bir yerden bir yerlere. Kahkahalar bölüyor kendi kendine mırıldandığı şarkıyı. Erkeklerin sesleri, özgüveni kötülüğüne çeperlenmiş. Hissediyor Rahime. Karanlık çöküyor ruhuna, kalbine, derinine. Saçındaki örükten yakalıyor biri, nefes nefese. Kimin nefesi kimin nefesine. Sırtı toprağa çarpıyor. İki, üç, altı. Kaç kişi, kaç nefes, kaç kahkaha. Eller, her yerde. Nefesler, kahkahaların çürümüş kokusu boynunda, göğsünde. Elleri toprağı yakalamaya çalışıyor, toprak tırnaklarına doluyor, tırnaklarının izi toprakta kalıyor. Toprak vücuduna yapışıyor.

Kızının sesi Rahime'yi o karanlık tarladan çekip çıkardı. Aynadaki toprak lekeli kadından hızla çevirdi yüzünü, banyoya gitti. Kızı tabureye çökmüş. Saçları omuzlarına inmiş. Gözünde canlanan örülmüş saç bile Rahime'nin kalbini titretti. Aldığı nefes ciğerlerine yetmiyormuş gibi göğsü daraldı. Elindeki makası kökünden tuttuğu saçlara. Tereddütsüz kesti, kesti... Tam ayağının üstüne döküldü sahipsiz saçlar. Kızının ayaklarına ise yeşil gözlerinden yaşlar boşaldı, Rahime'nin görmeden bildiği.

İşini bitirdi Rahime. "Topla bunları, yüklüğe koy. Herkes uyuyunca hallederiz." Kızı usulca elinde hazır tuttuğu tülbende topladı saçlarını.

Yorgun bedenini yatağa bıraktı Rahime. Kıvrıldı, kıvrıldı, bir rahme sığacak kadar küçüldü yorganın içinde. Yedi adamın her birinin üstüne çullandığı o gün kadar yorgundu. Baştan yaşadı her bir anı. Ama derininde bir yerde saçını kestiği kızını kurtarmış olmanın huzurunu yaşadı. Suyun dibinde soluksuz kalmış birinin, yüzeye fırlayıp ciğerlerine çektiği o ilk nefes gibi bir rahatlamaydı bu. Kızının kolunu kanadını kırdığını düşünse de, "Onu kurtardım," dedi kendine.

Onlar ve yüzlerce defa tekrarlanan bu ritüel, bu arınma, bu büyü.

Kızının saçları uzadı Rahime kesti.

Kızının saçları uzadı Rahime kesti.

Kızının saçları uzadı Rahime...Ve Rahime bir kez daha uyandı. Aynı döngüyü tekrarlamak için dışarı attı hemen kendini. Avluya çıkan kapıyı geceden açık unutmuş. Akılsız kafam. Çalı süpürgesini aldı eline. Süpürdü, süpürdü. Ondan çıkardı acısını, hep yaptığı gibi.

Süpürdü, gözü kapıda.

Süpürdü, gözü mutfağın penceresinde.

Süpürdü, gözü sessizliğiyle bir tablodan farksız evinde.

Kızı neredeydi? Şimdiye kadar uyanması gerekirdi. Belirmesi gerekirdi kapıda. Örtüsü uçuştu gerdanında, çalı süpürgesi titreşti elinde, kalbiyle aynı anda. Toprağı süpürerek ilerleyen ayakları çalıdan farksız. Eve vardı ama belki on belki yüz yıl sonra.

Kızının odasında, halının ortasındaki saçtan tepeyi gördü. Rahime'nin ömrünce unutmadığı o anın bir zerresi dahi saçlarından atlayıp kızının hatırına giremesin diye her birini hınçla yok ettiği saçlar. Kızının hemen her banyoda "Yine bir makas uzanacak mı enseme?" diye korkusunu uçlarından akıttığı saçlar. Tuvalet aynasının üstündeki notu gördü: "Sıra bende!" Nasıl duymadım? Nasıl fark etmedim? İçinden ettiği feryatla kızının yatağına çöktü Rahime. Kızının ona vermeyi layık görmediği bir veda sahnesi zihninde.

Karanlığın içinde, usul usul yüklükteki yorganları yere atarken hayal etti onu Rahime. Biriken örükleri nefretle taşırken, onları yatağın üstüne yığarken, yanına tek bir kıyafet bile almazken. Sonra kızını, yedi adamdan hangisinin dölü olduğu bilinmez kızını, yürüyen bir nefrete dönüşmüş kızını, banyoya giderken gördü. Sabunluktaki lastik tokayı ve oturağın üstünde her daim göreve hazır bekleyen makası. Çeyiz diye yanına aldığını varsaydı. Kızının sızladığını gördü, görmeden bildi. Sonra odaya geldi kızı. Kanepenin ucuna oturdu, yarım misafir. Kâğıda bir şeyler yazdı ve usul usul çıktı evden. Kapıyı açık bıraktı ardından, çalı süpürgesinin yanından süzüldü, bahçe kapısından geçip sokağa vardı. Komşunun kapısının önünden geçerken -gecenin bir yarısı, say ki körü- komşu evin gelini kapıyı açtı. Seslendi kızına.

"Kız yeşim, güzel Yeşim. Al bu balon da benden sana. Mavi, gökyüzü mavisi."

Feride

AYÇA GÖNEN

Köyün girişinde, tozlu yolun üstüne düşen gölgeler uzamıştı. Otobüsten indiğinde hava hâlâ ağırdı; güneş dağın yamacına çoktan kaymış, taş evlerin duvarları sıcaktan nefes almaya devam ediyordu. Otobüs uzaklaştı, geriye yalnızca motorunun bıraktığı o keskin mazot kokusu ve sessizlik kaldı. Feride köyün üzerine çöken bu sessizliği tanıyordu. Çocukken kaç kez yürüdüğü o yola baktı. Her taş yerindeydi ama sanki hiçbiri aynı değildi.

Adımlarını yavaşça toprağa bıraktı. Her bastığında kuru otlar çıtırdadı; sanki köy, yıllarca sustuğu şeyleri ayaklarının altından fısıldıyordu. Yol dar, taşlar keskin, ağaçların gölgeleri kırık döküktü. Çocukken de böyle yürürdü bu yolda; ayağında büyük gelen lastik ayakkabılar, üzerinde kendine dar gelen bir kader. Şimdi o kaderin sahibi yoktu ama ağırlığı hâlâ sırtındaydı.

Köyün taş evleri, birbirine yaslanmış yaşlı insanlar gibiydi. Duvarlardaki çatlaklar güneşin son ışıklarıyla belirginleşmişti. Feride, her çatlağa bakarken kendi içindeki yarıkların da görünür hâle geldiğini hissetti. Pencerelerde solmuş perdeler vardı; bazılarının ardında insan gölgeleri belirsizce seçiliyordu. Yıllar önce aynı perdelerin arkasında, bakışların ağırlığını omuzlarında hissettiği anılar geri geldi. O bakışların hepsi aynı şeyi söylüyordu: *Kaderini kabul et.*

Kapıyı kimse açmadı; zaten aralık bırakılmıştı. Cenaze evlerinin ağır sessizliği karşıladı Feride'yi. İçeride ayakkabılar düzensiz yığılmıştı, kalabalık belli ama sesler fısıltıdan öteye geçmiyordu. Eşiğe adım attığında bir kadın başını eğdi, bir diğeri hızlıca mutfağa geçti. Onu tanıyanların bakışları, yıllar sonra dönmüş biri için fazla uzun, fazla sorgulayıcıydı.

Annesi oturma odasının köşesinde bir minderin üstünde oturuyordu; zayıf omuzları büzülmüş, elleri birbirine kenetlenmişti. Feride'nin bakışları annesine değdi ama kadın başını kaldırmadı. O sessizlik, Feride'yi eskisinden de fazla ürküttü. Bu, hayat boyu alıştığı bir sessizlikti. Ne protesto eden, ne de kucaklayan, yalnızca kabullenen.

Odada kardeşleri vardı; kimisi mutfakta, kimisi taziyeye gelenlerle fısıldaşıyordu. Küçük erkek kardeşlerinden biri başını kaldırıp Feride'ye baktı, dudakları titredi ama hiçbir şey söylemedi. Herkes babanın gölgesinden kurtulmuş gibiydi ama kimse bunu yüksek sesle dile getiremiyordu.

Feride'nin gözleri yerdeydi, halının deseni bile geçmişten bir parça taşıyordu. Yıllar önce bu halının üzerinde oturup babasının sert bakışlarından kaçacak bir köşe aradığını hatırladı. O bakışların karşısında annesinin hiçbir şey söylemeyişi aklına geldi; ne bir soru, ne bir itiraz... Sanki kızını göndermek de onun kaderiymiş gibi.

Mutfaktan gelen uğultu arasında bir cümle seçti kulakları: *"Daha çocuktu..."* Biri fısıldıyordu. Kalbi hızlandı. Onun hakkında mı konuşuyorlardı, yoksa başka bir çocuk mu?

Feride'nin zihni, istemsizce yıllar öncesine kaydı. O yaz günü, henüz on dört yaşındayken, babasının onu köyün ucundaki eve götürüşünü hatırladı. Yol, bugün olduğu gibi taşlı ve keskin virajlıydı; güneş alnını yakıyordu. Elinde bir bohça vardı, içindekiler kendine ait değilmiş gibi... Bohçanın kenarından sarkan eski mavi fular gözüne takılmıştı; çocukken annesinin verdiği, her yere götürdüğü tek eşyasıydı. Fuları parmaklarına sıkıca sardı, sanki çıkarmasa babasının kararını değiştirebilecekmiş gibi.

Köyün bütün pencereleri kapalıydı ama bakışların ardında olduğunu biliyordu. Babasının adımlarını, yetişmeye çalışarak takip ediyordu. Konuşmak istedi, boğazından çıkan ses kısık bir nefes gibi yarıda kaldı. Babası arkasına dönüp baktı; o bakış her şeyi susturdu.

O eve vardıklarında her şey çoktan kararlaştırılmıştı. Gelinlik hazırdı, düğün günü belliydi, hayatının yönü çizilmişti. Kimse ona bir şey sormadı. Annesi kapının eşiğinden gözlerini kaçırmıştı. O an Feride, kendi sesinin o evde hiçbir zaman duyulmayacağını anladı.

Başını kaldırdı, uğultu hâlâ sürüyordu. Aklından geçenlerin ağırlığı, odanın havasını iyice boğdu. Kendi nefesini duyuyor ama dışarıya veremiyormuş gibiydi. Feride salondan ayrıldı, sessizce üst kata çıktı. Evin odaları birbirine benziyordu; her köşede yıllar boyu birikmiş bir gölge vardı. Babasının odasına girdi, yatak başucunda eski bir sandık duruyordu. Tahta kapağı kaldırdığında eski gömlekler, mendiller, sararmış birkaç kâğıt çıktı. Kâğıtlardan birini eline aldı. Mektup gibi yazılmıştı ama gönderilmemişti; başında isim yoktu, kime yazıldığı belli değildi. Satırlar düzensiz, harfler titrekti. Sanki kendiyle konuşur gibi yazmıştı; hayatın yükünden, zor kararların ağırlığından bahsediyordu ama pişmanlık mıydı, yoksa kendi otoritesini haklı çıkarmaya çalışan birinin satırları mı, anlayamadı.

Feride kâğıdı okurken boğazında düğümlenen şey acı mıydı, öfke mi karar veremedi. Babasının ölmeden önce pişman olup olmadığını asla öğrenemeyeceğini o anda hissetti. Bu evde sorular cevapsız kalmak için vardı zaten.

Aşağıdan kadınların sessiz ağlayışları yükseliyordu. Feride mektubu sandığa koydu, kapağı yavaşça kapattı. O an, içindeki öfkenin tek yönlü olmadığını fark etti; babasına, annesine, o gün susan herkese... Ama en çok, yıllar boyu kendi sustuğu için kendineydi öfkesi.

Sandığın kapağı kapandığında odanın içi daha da daraldı. Etrafına bakındı; duvarlar üzerindeki çatlaklarla birlikte üzerine kapanıyor gibiydi. Aşağıdan gelen uğultu, ağırlaşan hava, koku... Hepsi çocukluğundan beri bildiği aynı yükü taşıyordu.

Merdivenlerden inerken annesinin oturduğu köşeye gözleri kaydı. Kadının başı hâlâ eğikti, elleri birbirine kenetlenmişti. Feride bir an annesinin yanına oturmak, ona bir şey söylemek istedi; ama neyi söyleyeceğini bilemedi. Söyleyecek söz bulamayınca ayağı yere daha sert bastı.

Kapıya yöneldiğinde kardeşlerinden biriyle göz göze geldi. Çocuğun bakışlarında, yıllardır evin içinde dolaşan aynı sessizlik vardı. O bakıştan kendini çekti, kapının tokmağını tuttu. Metalin soğukluğu parmaklarının arasına geçti, sanki o günkü gibi.

Dışarı çıktığında hava serinlemişti. Bahçede bekleyen birkaç kadın başlarını hafifçe eğdi, o da eğdi başını. Evden uzaklaşırken sırtındaki çantanın askısı omzunu acıtıyordu ama çıkarmadı; acıyı hissetmek, uzun zamandır ilk kez kendi varlığını hissetmek gibiydi.

Yolun başına geldiğinde durdu. Köyün üzerine çöken alacakaranlık, taş evlerin gölgelerini iyice uzatmıştı. Her şey sessizdi, ama bu sessizlik babasının yıllardır kurduğu otoritenin yankısı gibiydi. Gözleri köyün tepesindeki mezarlığa kaydı; taşların arasında babasının yeni kazılmış mezarı seçiliyordu.

Feride, mezarlığa doğru gitmedi. Ne affetmek ne de hesap sormak için gücü vardı ama adımlarını köyün çıkışına çevirmeden önce bir süre orada, taş yolun ortasında bekledi. İçinde derin, tarifsiz bir boşluk vardı. Babasının ölümü onu özgür bırakmamıştı; ama içindeki çocuk, ilk kez kendi kararını vermişti; artık bu evin sessizliğinde kalmayacaktı.

Rüzgâr estiğinde dalların arasından geçmişten gelen bir fısıltı duyduğunu sandı. O an gözlerini kapadı. Sanki yıllardır kulaklarında taşıdığı bütün sesler bir anlığına sustu. Gözlerini açtığında adımlarını yola bıraktı; bu kez daha hızlı, daha dik. Kapının arkasında bıraktığı sessizlik onu çağırıyordu, ama dönüp bakmadı.

Cehennem

BÜLENT ÜNLÜ

Elleriyle yoklarcasına duvara dayanarak uzun holü geçti. Mutfağın sürgülü kapısı açıktı, savurur gibi attı bedenini içeri, küçük yemek masasının önündeki sandalyeye pelte gibi yığıldı. Nefes almak dahi zor geliyordu, sanki etrafındaki hava katılaşmış omuzlarına binmişti.

96 yaşındaydı. Yaşını söylemekten utanır, uzun yaşamayı utanılacak bir durum olarak görürdü. Yarı yaşından küçük ölen Oğuz Atay, Edgar Allen Poe, Ömer Seyfettin, Puşkin, Gogol gibi hayran olduğu sanatçıları düşünür "onlar bu ömrü kim bilir nasıl değerlendirirdi? Benim gibi bir işe yaramazda heba olan onca yıl koskoca bir ömür. Yazık..." derdi.

Vücudunu taşımakta zorlanıyordu. Gençliğinden beri çok iriydi hayli de yakışıklı olduğundan mahalleli ona "Herkül" lakabını takmıştı. Ama dev cüssesi onu hiç mutlu etmemişti. Erkekler ondan korkar ve çekinir bir türlü aralarına almazlardı. Sonradan anladı ki, hepsi yanında küçük çocuk gibi kaldıklarından onunla görülmeyi kaldıramıyorlardı. Genç kızlar heybetinden çok etkilenir ama en uzununun göğsüne anca geldiği cüssesinden korkar selamlaşma dışında arkadaşlık da etmezlerdi. Gençliği bu yüzden yalnız geçmişti o da zamanın yalnızları gibi avuntuyu kitaplarda hayali kahramanlarda bulmuştu. Hektor'u çok severdi, yiğit ve cesurdu Hektor ama sonuna çok üzülürdü. Böyle yiğitler hayatta da kitaplarda da uzun yaşamıyorlardı.

Belki de o sebeple hep korkak olarak yaşadı ve ölemedi. Tanıdığı herkes öldü ama o ölmedi. Herkesten her şeyden korktu, çekindi, kaçtı. Evlendi çocuk yapmaya korktu. Aslında evlenmezdi de ama babasından korktu, bekar adamı yok adam sayardı rahmetli. Baba hatırına evlilik, o ölünce bitti. Bir daha evlenmeye, aşık olmaya, sevmeye korktu. Hep yalnızdı, bir tek yalnızlıktan korkmadı.

Hala babadan kalan apartmanda en küçük dairede diğer dairelerinin kiralarını alıp geçiniyordu. Çalışmamıştı işten, patrondan, işyeri münakaşalarından korkmuştu.

Mutfaktan çıkıp sürünürcesine salona doğru yürüdü salonun en ucundaki tekli koltuğa kendini bıraktı. Külçe gibi düştü gövdesi koltuğa yayıldı yine jöle gibi. Tam o sırada kapı çaldı. Hiç oralı olmadı ama kapı ısrarla çalmaya devam ediyordu.

Gelen kapıcı Bütçe Kazım'dı. Apartmanın gizli yöneticisi oydu Bütçe onay vermeden hiçbir işin yapılması mümkün değildi.

-Beyim, dedi sırıtarak. Biliyorsun meseleyi şu 14 numara yine polisle başı beladaymış ama bu kez sizi de yakmış.

"Polis" ve "sizi de yakmış" kelimeleri bir arada olunca eli ayağı titredi.

-Ne diyorsun Bütçe Allah aşkına, benim ne işim olur polisle dedi, sesi bile tir tir titriyordu.

-Valla beyim iki gençten polis geldi. Seni sordular yok dedim ama biraz lafladım biri bizim oralardan neredeyse tanıdık çıkacak. 14 numara anarşik gibi bir şey sen daha iyi bilirsin. Polis tutmuş bunu, o da seni tanık göstermiş benleydi diye.

-Ne zamanmış bu? Ne zaman benleymiş? Hiç görmedim ki ben onu.

-Ahh ben dedim ona evi vermeyelim diye biliyorsun benim bulduğum mimar kızı ne hanımefendiydi.

-Yahu bırak o pintiyi utanmasa o benden kira isteyecekti Bütçe, ne dediler tam anlat.

-O kadar işte Mecidiyeköy'den gelmişler aha da bu kaadı verdiler.

-Ver tamam ver kaadı. Diye berikini taklit etti.

Elleri titreye titreye kapıyı kapadı. İçini bir sıkıntı kapladı. Sonra yaşını hatırladı daha ne kadar yaşayacaktı yaşasa ne yapacaktı. Dışarıdaki ağacın hayatı ondan daha renkliydi. Ağaç hiç değilse meyve verip üretim yapıyor, kuşlara ev, sıcaktan yananlara gölge, yağmurdan kaçanlara siper oluyordu. Ağaç kadar hükmüm yok dedi. Gidip bir an önce polisle konuşmak istedi durdukça kuruyor kurdukça kalbi sıkışıyordu. Giyinip asansöre bindi. Bütçe ona bir taksi çağırdı. Taksiye sür evladım karakola dedi. "hangisine bey amca" dedi taksici. Bütçe dediydi ama uçtu gitti aklımdan kağıtta yazıyordu ama dur bakalım neredeydi kağıt "haydaa yanıma almamışım." Evladım geri dönelim yazıyı unutmuşum. Geri döndüler evde de bulamadı kağıdı bakmadığı yer kalmadı. Bütçe'de ortada yoktu. Keşke bir cep telefonu alsaydım dedi. Teknolojiden de korkardı. Taksiyi gönderdi mecburen sonra cebinden anahtarı çıkarırken eline geldi kağıt. Becerebilse kendini yumruklayacaktı. "Yarın giderim" dedi. O gece rüyasında karakola gitti genç polisler ki emeklilik yaşı gelen bile çocuğu yaşındaydı onu el üstünde tuttular kiracısı kara kuru kızla karakoldan çıktılar kız yol boyunca dualar etti falan. Sabah kalktı kız yok dua yok. Bir of çekip arkasından kıza bayağı sağlam küfürler salladı. Kağıdı itinayla cebine yerleştirdi. Taksiyi çağırdı Mecidiyeköy'e Emniyet Müdürlüğü'ne evladım dedi. Bostancı'dan Mecidiyeköy yol açıksa çok sürmezdi. Ama yol çok tıkalıydı. Efsanevi İstanbul trafiği acemisini buldu mu suyunu sıkmadan bırakmazdı. Taksici trafik dolayısı ile kaçıracağı işleri sayıyor, dönüşünün de olduğunu söyleyerek alacağı paradan yakıt çıkınca mal sahibinin hakkının anca çıkacağını, bu akşam eve üç çocuğuna ekmek götüremeyeceğini söylüyordu. Trafik ve taksicinin hezeyanları birleşince "dönelim evladım" dedi. "Sen de bu işi bırak memleketine dön maazallah İstanbul trafiği bitmez ya açlıktan ya da müşteri gazabından erken Allah'ına kavuşursun." Yok arkadaş ben ondan bir işte dikiş tutturamadım insana tahammülüm yok diye iç geçirdi arabanın camından bakarken. Döndü eve. O gece rüyasında polislerle daha da samimiydi şakalaştılar eğlendiler hatta baş komiser amca sen hep gel yahu dedi katıla katıla gülerken. Kiracı kızın annesi de gelmiş ona memleketten getirdiği böreklerle ziyafet vermişti. Sabah uyanınca en çok yiyemediği böreklere kahretti. Üçüncü gün evladım bana mümkünse dilsiz bir taksici gönderin dedi. Taksi durağı kahyası eski kulağı kesiklerdendi anladı. Mehmet sen git Kanarya Sokak no:15 Hakyemez Apartmanı müşteri konuşmadan konuşma o ne derse ona cevap ver. Tamam abi dedi genç taksici. Bu kez de trafik vardı ama dır dır yoktu. Genç taksici gık demeden sürüyordu taksiyi ki birden araba sallandı öksürür gibi sesler çıkarıp çaatt diye durdu. "Ne oldu evladım" dedi. "Amcacım bilemiyorum ki duraktan seni alsınlar ben burada kalırım artık çekiciyi beklerim." Trafikten onu alacak araba gelemedi çekici önce taksiyi sonrada da onu eve bıraktı, akşam olmuştu. "Yarına kaldı yine" dedi. Morali çok bozulmuştu. Yatana kadar "Cehennemdeyim ben, evet, kim bilir ne halt ettim de bu cehennemi çekiyorum" diye söylenip durdu.

O gece rüyasında Vali de emniyet müdürlüğündeydi. Onu da valiyle tanıştırdılar. Vali muhabbetine bayıldı Valilik'te sizi ağırlamak isterim dedi. Kiracıyı neredeyse tören eşliğinde çıkardılar kızın memleketten akrabaları da gelmiş ne ziyafet ne ziyafet bu kez çeşit çeşit et yemeği de var. Sabah kalktı. Ne ziyafet ne akrabalar. Bütçe'yi çağırdı götür beni şu emniyete dedi taksiyle gidemiyorum. Bütçe hemen hesabını yaptı benzin, köprü ücretleri, bahşiş kaybı, gidiş dönüş şoförlük bir ücret söyledi. "Tamam yürü" dedi. Bu kez trafik de yoktu kazasız belasız vardılar emniyete. Kapıdaki polise kimliğini verince polislerden yaşça büyük olan yanındakini dürttü amcanın adı Hüseyin Hakyemez. "Yahu bu yaşta iki metreden uzun adama küçük sevgili diye isim mi konur" iki polis de gülüyordu. Çok bozuldu "ben anamdan bu boyda mı çıktım evladım" dedi sinirle. Polislerin gülmesi yarım kaldı. Hani el üstünde karşılama ahhh ah. İçeri girdi Bütçe dışarıda arabada kaldı. Elindeki kağıdı memureye gösterdi. Onu bir başka birime gönderdiler. 30'larında ince bıyıklı bir polis masa başında karşıladı onu buyur amca dedi yorduk seni buraya kadar ama arkadaşlar evde bulamamış. İçinden Bütçe'ye küfürler savurdu. "Nedir evladım mesele" dedi. "Ben bu kızı görmeyeli çok oldu. Ben hep evimdeyim o işe gider gelir görmedim." "Valla amcacım seni de boşuna yorduk." Diye nefes verir gibi konuştu genç polis, suratı asılmıştı. "Aylin Pektemiz senin kiracınmış. Seni tanık gösterdi sen gelmeyince yaşını söyleyip "gelir mutlaka, belki hastanede yatıyordur, bekleyin" dedi. Kars'da ismi başka ama eşgali kiracına uyan bir suçlu var kendisine tecavüz ettikleri iddiasıyla 3 kişiyi öldürmüş, yıllardır bulunamıyor. Birisi onu görünce ihbar etti başında ödül var tabii, kimlikteki fotoğraftan da şüphelendik işinden çıkamadık. Kız seni tanık gösterdi, hırsızlık mı ne olmuş eski kimliği ve pasaportları senin kasandaymış."

-Doğru verdiydi bir şeyler ama hiç bakmadım içine. Ne olacak evladım şimdi.

- Arkadaşlar bir ara gelip senden o belgeleri alırlar amca, olay artık Kars emniyetinde, maalesef şüphelimiz yok artık. Kızın kalbi çok zayıfmış bize de söylemedi. Dün sabah ölüsünü bulmuş arkadaşlar, uykusun-

da ölmüş. Kars'tan ailesi gelmişti, hastaneye götürdük. Morgtan teslim alıp memlekete gideceklerdi."

Börekler, çörekler eğlenmeler derken bina kadar vicdan azabıyla çıktı müdürlükten. Bütçe kapıda sırıtarak bekliyordu çabuk bitti beyim işin dedi. Eve döndüler arabadan inerken "Bütçe evladım hesapla kıdemini haklarını kovuldun" dedi. Bütçe dondu kaldı. "Akşama getir hesabı paranı vereyim iki güne taşın" dedi. Eve girer girmez kasayı açtı kızın zarf içindeki belgelerine de baktı pek bir şey yoktu. Pasaportlar ve eski kimlik, birkaç banka hesap cüzdanı bunlar vaktinde kapıya gelen polislere verilse belki de kızcağız yaşayacaktı. Dört günde Mecidiyeköy'e gidememişti. Kars'a gitmeye karar verdi. O gece hep kabus gördü. Kız, gümüş renkli bir revolverle gözünü kırpmadan üç kişiyi vuruyor, sonra ona dönüp şeytani bir gülümseme ile "sıra sende" diyordu. Kızın anası ve akrabaları da ona küfredip yüzüne tükürüyorlardı. Kalktı uyuyamadı. Boğazı kurumuştu karanlıkta halıya takılıp düştü. Kalkamadı, bacağı ters dönmüştü. Öylece yattı ses de çıkarmadı.

Komşular akşam vakti canhıraş bir çığlık duydular. Hemen Bütçe'ye haber verdiler. Hüseyin Bey'in sesiydi bu. Kapıyı açmıyordu. Bütçe bir çilingir çağırıp kapıyı açtırdı. Komşular etrafına doluştu, ambulans çağırdılar. Hüseyin Bey yerde iki seksen yatarken gözünü tavana dikip iç geçirdi. "Amaan cehennemse benim cehennemim hiç değilse bildiğim yer."

Bu Oyun Benim

MEHMET BEYDEMİR

Neden bunca zaman sonra yazdın diye soracak olursan ben de bilmiyorum.

Ya pişmanım yaptıklarımdan ya da eskisi kadar gururum kalmadı.

Her şeyi unuttuğumu da söyleyemem sana. Unutmayı da unuttum bir vakitten sonra.

Biliyorum kinin var bana karşı, haklısın da.

Sana yaşattıklarım yenilir yutulur cinsten değildi.

Hayır hayır böyle olmadı, silmeliyim bu mesajı. Hatamı kabul edersem, ondan pişmanlık dilenirsem olmayacak triplere girecek, her yerde köpek gibi pişman olmuş bak yazdıklarına diye gösterecekti. Ona bu fırsatı vermeden içimdeki yangını başka şekilde söndürmeliyim. Gidip kendime en iyisi bir kahve koyayım, birayı fazla kaçırmışım yine. Beynim zonkluyor, ayık kafayla yazsam iyi olacak. Suçumu itiraf edecek moda girmişim.

Şimdi sana neden yazdığımı soracaksın. Hakkın var, sen muhatap alınacak biri değilsin. O kadar çok nefret ediyorum ki senden, bu nefretimin haddi hududu yok. Sefil ve çaresiz bir şekilde kalacağın o günü iple çekiyorum. Kimse senin yanında olmayacak. En güvendiğin insanlar sana sırtını dönecek.

Sana iftira ettiğimi, hakkına girdiğimi söylemişsin herkese. Ben senin yapabileceklerini söyledim, yaptıklarını değil. Bu tıyneti, bu kapasiteyi görmesem söylemem. Daha önce de söylüyordum, gülüp geçiyordun. Şimdi ne oldu da değişti?

İçindeki çiğ tarafı biliyorum, neticede uzun yıllardır yan yanayız. Sen bunları göremediğin için kendini tanıyamadığın için bana kızma. Gerçeği biraz saptırmışım gibi gelebilir sana ama gerçek gerçektir sonuçta. Gerçek neticede bir algı oyunudur: Benim baktığım yer, senin kondurmadığın yer. Oyunu yöneten kazansın.

Ben ne yapıyorum ya, ne yapıyorum. Ona olan öfkemi neden gizleyemiyorum? Beni muhatap almayışını, eskisi gibi olamayışını hâlâ sindiremiyorum.

Bu umarsızlığı neden unutamıyorum?

Neden bu kadar güçlü ve neden bu kadar rahat?

Öfkesini ve hıncını bana kusması gerekmez miydi? Ağzından tükürükler saça saça küfretmesini, kapıma dikilip naralar atmasını gerekmez miydi?

Onun canını acıtmak, elinden gerçeğini almak istiyorum. Ben haklı değilsem her şey kırık dökük ve eksik olmalı. Bir sigara yakmalıyım, bir tane daha... Kahrolası kahvenin de tadı yok.

Köpekler gibi pişmanım anlamadım mı? Öfkemi sana neden kustuğumu, bu acımasızlığımı anlaman lazımdı. Senin canını acıtmak için her şeyi yaptım farkındayım. Hatalarımı kabullenemez, bu gidişe seyirci kalamazdım. Sen ne dersem ona uyan, her kavgamın yılmaz savunucusu, etrafımda esir ettiğim insanlardan biriydin. Nasıl kaçıp gittin benden?

Şimdi bunu yapınca bana dönecek mi zannediyorsun ahmak. İtiraf etmek, geri dönmenin pusulası ne zaman oldu ki benim işime yarasın. Aptalca düşüncelere gark oluyorum. Seviyesizliğe ve çaresizliğe düşmemeliyim. Ben hep güçlü ve haklı biriydim. Yine öyle kalmaya devam etmeliyim. Bir gevşeklik anında elimdeki tüm gücü kaybedebilirim. Benim gücüm saldırımda ve zekâmda gizli. Altında kalmayacağım, eziklenmeyeceğim. Sendelediğim ilk anda herkes enseme çöker. Merhameti azık bildiğim ilk anda devrilirim.

Sana yaptıklarımın hiçbirinden pişman değilim, kahrolası şey!

Beni takip ettiğini, çevremde gezindiğini bilmiyorum mu sanıyorsun?

Dersini almış artık eskisi gibi olmayacakmış, külahıma anlat sen bunu!

Canını daha çok acıtacağım senin.

Kâbusun olacağım senin, hayatını alt üst edeceğim.

Olmuyor, olmuyor işte. Ne yapsam, ne etsem toparlayamıyorum hiçbir şeyi. Hem yaptıklarımdan zerre kadar pişman değilim hem de onun bu gidişine razı değilim. Ben ne yaparsam yapayım, o hep yanımda olmalı. Bana değer vermeli, beni dinlemeli.

Engeli kaldırıp gruba geri dönmüşsün. Akşamki maça seni de yazdım. Söz bu sefer forvet sensin. Geçen maçtaki olayları unut artık. Erkek adam bu kadar alıngan olmaz. Sen de bana istediğini söyleyebilirsin yani ne bu gerilim? Hadi koçum, kaldığımız yerden devam!

EFRUZE ESRA ALPTEKİN

Öp Beni Suda

kendime

Vakti zamanında Süleyman ve Ömer, iki anlatıcı, hikâye toplayıcısı, dost... yoldaydılar. Yine kim bilir kaç vakti yoldaş olarak geçirdiler, keyiflerine diyecek yoktu. Ama öyle bir yere vardılar ki karşılarında bir dağ, yol iki yanına ayrılıyor. Süleyman dağı görür görmez içine bir küskünlük çöktü, bilirdi Ömer'inin huyunu. Ah, dedi, keşke bu dağ, bu yol ayrımı görünmese onun gözüne ve tek bir yola dönseler, devam etseler beraber. Canı ne yolun neşesinden vazgeçmek istiyordu, ne de ayrılık hasretine dayanmak. Ama Süleyman çiçeklerin alimi, Ömer yolların alimi. Hiç görmezden gelir mi ayrımı, hatta ayrım onun iştahını kabartır. Ah Süleyman'ım, bak göründü hikâye, bakalım bu ip bizi tekrar nerede birleştirecek, ne dersin, hemen belki dağın ötesinde, belki yedi tepe sonra.

Ne desin Süleyman, Ömer'in yüzündeki heyecanı, iştahı nasıl yok saysın? Ayrılacaklar, nasip, ne zaman kavuşacaklar ve biriktirdiklerini anlatacaklar... Ya dönemezlerse, ya kavuşamazlarsa hangisini desin Ömer'e? Demedi hiçbirini Ömer'e. Eşlik etmenin adabıydı bu, belki yoldan dönüşte, dedi. Sarıldılar. Ayrılmalarında en çok bu kuvvetli sarılmayı seviyordu Süleyman. Ömer yüzündeki heyecan ve istekle, Süleyman'sa o iştaha biraz buruklukla yürümeye başladılar yolu. Süleyman kendi önüne bakmadı ama o kaybolana kadar hep Ömer'e baktı.

Ömer görünmez olduğundaysa yokluğu o kadar karanlıktı ki küskünlüğü, kırgınlığı, kızgınlığı arttı. Sakinleştiremedi gönlünü, ne yolu gördü ne hikâyeyi. Ta ki o bataklığa gelene kadar. Karşısında nilüfer çiçekleri, ne güzel duruyorlar öyle. Ama yok, onun gözünü alan pembeler değil, çiçeklerin arasında kalan su parçalarına yansıyan sureti. O surette görünen, kim? Ömer tabii. Aynası, sevgilisi Ömer.

Ne güzel kendine bakınca görmek onu! Onu görecek tabii, o Süleyman'ın aynası. Kendisini kendisine gösterecek aynasına baktı, kendini bulduğu o hâlden milim bile kıpırdatmadı, parçalara tutunmuş sureti kaybolmasın diye. Öyle güzeldi ki sevgilinin yüzü, öyle güzeldi ki aynaya bakıp görmek onu. Zor gelmedi bu durmak kalbine, aklı da kalbi de zaten durduğu yerde. Ama bedeni... Aklı kalbi razıydı bu buluşmadan ama bedeni bir gün dayandı, üç gün dayandı, çözüldü sonra dizlerinin bağı. Söylemeden Süleyman'a bıraktı kendini yere. Düşmek, o düşüş, kapandı Süleyman'ın gözleri, ben diyeyim uyudu, siz deyin sızdı.

Uykusu ferah değildi, parçalı bir suda gördüğü ayna, kaybolan cam kırıklarına dönüp duruyordu. Tutmaya çalıştıkça her yeri kanlanıyor, yine de parçaları birleştirip aynayı yapmaya çalışıyordu, yapsın ki görsün yeniden Ömer'in suretini. Ama olmadı. Önce kanı bulaştı tüm parçalara, sonra parçalar karardı, sonra tüm rüyası. Karanlıkta hiçbir şey göremeden bağırır oldu, sonra elinden sesi de gitti.

Kim bilir ne kadar kaldı kendisinin yokluğunda. Sonra açtı gözlerini, güneşin rahatsız ediciliğiyle kavuştu aydınlığa. Hemen ellerinin üzerine kalkıp baktı önüne. Ne aynası oradaydı ne su ne de nilüferler. Çatlaklar, sadece çatlaklar, hem de ardı arkası görünmez şekilde. Yalpalayarak kalktı. Rüyasındaki karanlıktan daha büyük kabustu bu aydınlık. Toprağın her bir çatlağını fütursuzca kazdı, bir parça su bulmak, aynasına kavuşmak için. Ama yok. O kadar uzun süre kendisini hem hırpalayıp hem acı çekip bağırarak ilerledi ki nereye gittiğini artık ne o biliyordu ne bedeni. O kadar uzun süre acı çekti ki o kurumuş, çatlamış, suyu çekilmiş toprağın üzerinde, acının ağırlığı hatırasına baskın geldi. Neydi bu acı, kimdi kendi, onu da unuttu.

Sonunda bir suya vardı. Suyu gördü, sanki o damlaya kavuşamazsa o, son nefesi olacakmışçasına eğilip hemen bir avuç su aldı. Elindeki yaraların üzerine su doldu, dudaklarındaki çatlakları yaktı su ama boğazına gitti. Acıtsa bile o ferahlıktı, içine geçerken acıyı ittirdi boğazından. Bir avuç daha, bir avuç daha içti. İçti, sonra yüzünü yıkadı nihayet. Avuçlarını yüzünden çekince anca o zaman gördü sudakini.

Kim o? Kimdi? Tanımadı. Elini uzattı dokunmak için. Suda uzanan eli, üzerindeki gömlekten tanıdı. Kaldırdı, indirdi, onun tuttuğu elle aynıydı. Üzerindeki gömleği çıkardı, suda gördüğünü seyretti, dokundu göğsüne, su da gördü göğsünü. Hatta sertçe vurdu, sesini de duydu göğsünün. Üzerinde ne varsa çıkardı, çıkarırken de seyretmeye devam etti sudakini.

Sonra yaklaştı, ben diyeyim sertçe, siz deyin yumuşakça ama daldı sudakinin tam içine. Derinliklere indi, yüzeye çıktı. Bütün kuru, çatlak yerlerinden su doldu. Suyun tadı, dokusu o kadar çeşit çeşitti ki bir buz gibi dondurdu, bir ılıdı, yumuşattı, bir kaynattı, dışarı attı. Bir yüzeyde, bir derinde. Ama sardı onu, o da suyu. Öyle doldu taştı suyla, öyle bıraktı kendini suya. Ne karanlıktı, ne sesi kısık. Suyun ona her yaptığına sesiyle cevap verdi. Ayy dedi, oof dedi, pof dedi, kıkırdadı, neşelendi. Hepsine, hepsine yeri vardı suyun.

Öptü onu su, tüm çatlaklarından. Öptü o suyu tüm akışkanlarından. O suyu, su onu aldı. Öyle dolmuş bir hâlde vurdu kıyıya. Ayakları hâlâ suda, uzandı otlara. Güneş vuruyordu yüzüne. Bir gülümseme durmuyordu içinde, kıkırdayarak çıkıyordu!

Sağ yanında birinin onu seyrettiğini hissetti. Hafifçe baktı, bir ayrık otu adamakıllı seyrediyordu onu. Seyrederken seyrettirdi kendini. Doğrulup suya baktı ot. Bunu öyle emin yaptı ki kendinden, "sen de yap" daveti olarak kabul etti bunu Süleyman. Kaldırdı gövdesini, bacaklarını çekip bağdaş kurdu, doğrulttu omuzlarını aynı ayrık otu gibi, baktı suya. İşte duruyorlardı suda bir ayrık otu ve yanında bağdaş kurmuş Süleyman. Gülümsedi kendine.

Başında bir balığı fark etti. Ne yapıyordu, kıvrılıyordu tam Süleyman'ın kafasında. Yine gülümsedi. Ne güzel şeysin sen balık. Ne yapıyorsun öyle diye göz süzdü. Balık değildi, beli, eteği, saçları... Ne kafasında dans eden bir ahu! Ellerini yukarı yana kaldırdı, gülümsemesi hayret ve hayranlığa döndü. Hemen arkasına baktı, başının üzerini yokladı. Yok. Döndü suya. Orada, o ne ahenk! Hem gözünü ayırmak istemiyor hem sureti bu kadar güzel olanın hakikatini aramak istiyor.

Sol eliyle suya, gitme, kal der gibi uzandı. Sağ eliyle yansımayı takip ederek başını yukarı kaldırdı. Arkasından değil, karşısındandı yansıyan. İlerideki kayalıkların en tepesinde, kat kat eteği dönüyor, dursa kalçalarını kapatacak saçları kıvır kıvır bir o yana bir bu yana meyil ediyor.

Hakikati mi, sureti mi daha güzel, ikisinden de vazgeçemiyor. Bir yukarı, bir aşağı bakıyor yine. Aynadaki kıvrımlara dalmış izlerken birden yanına farklı balıkların da geldiğini gördü. Kıvrılıyor balıklar, tanıdı balıkları, baktı yukarı. Şimdi hayli kalabalıktı kayalıklar. Ne güzel dans ediyorlardı. Bazen elleri buluşuyordu ikili, üçlü, bazen ayakları birlikte kalkıyordu, bazen omuzlarından birleşiyordu kolları ve halka oluyorlardı.

Suya yansıyanlar çok güzeldi ama dokunmak istedi onlara, seslerini duymak, dans ederken akan terlerini görmek... Yakından neye benziyorlardı? Doğruldu. Ayrık otu buyur eder gibi yol açtı, selam verdi. Yürüdü önünden. Peşi sıra başka ayrık otları uğurladı onu. O ilerledi, yüzünde bir neşe, bir merak, bin arzuyla... Kayalara, kendine bakarken kendinin üzerinde dans edenlere yakından bakmaya...

Utku Yıldırım ile *Uğul* Üstüne

SÖYLEŞİ: GÖKÇE ÖZDER

Uğul, Utku Yıldırım'ın üçüncü öykü kitabı. Haziran 2026'da çıktı. İlk kitabı *Asker Daha Fazla Elliott Smith Dinlemek İstemiyor*'un üstünden sekiz sene geçmiş. Peki bu aralıkta bir şeyler değişti mi, yoksa biz değişti sanırken bile her şey aynı mıydı? Değişenleri, değişmeyenleri, *Uğul*'u, çocukluğu, duyguları, yazmayı, hatırlamayı ve tabii bi' şeyleri bi' şeyleri daha konuştuk. Ha bir de "Huşuli molo".

Utku selam. *Uğul* üçüncü öykü kitabın, ayrıca novella diyebileceğimiz müstakil bir kitabın da var. Fakat uzun zamandır sadece öykü yazıp yayımladığını görüyoruz. Utku Yıldırım neden öyküde ısrar ediyor? Bu bilinçli bir tercih mi yoksa türler arasında böyle bir tercih yaptığını düşünmüyor musun? Nihayetinde öykü, novella ve roman yalnızca uzunluklarıyla birbirinden ayrılmıyor, her biri başka bir yazma disiplini ve başka bir anlatma biçimi gerektiriyor. Dolayısıyla tür tercihi biraz da nasıl bir yazar olmak istediğine dair bir tercih gibi geliyor bana. Sen bu meseleyi nasıl düşünüyorsun?

"Selam selam".
Necati Cumalı'nın bir röportajında romanlarını öykü "hassasiyeti"yle yazdığını söylediğini hatırlıyorum, Perec'in her metnini hiçbenzemez biçimde yazdığını söylediğini hatırlıyorum, Guthrie Govan'ın *passive vocabulary* kavramını hatırlıyorum, daha da var ama toplamı herhalde şu, bildiğim her şeyi derinliklere yolladıktan sonra bir itkinin yardımıyla, dönüşmüş olarak geri getirmek. Öykü, getirmenin en kolay yolu. Değil, aslında şiir, aslında müzik de edebiyattan bahsediyoruz, şiir, ama öyküdür. Can havlidir öykü, romana birkaç can lazım. Bende bir tane var. Ve bu birin biçimleriyle ne yapılacağı, soru. Bobby Fischer'ın satrançla ilgili söylediğini hatırlıyorum, temelde gerçeği aramak. Benim için gerçekle aramdaki mesafeyi değiştirmek: öykü. Konumlanmayla ilgili değil, uzaklaşıp yakınlaşmakla ilgili değil.

Kitabı okuyup bitirince isminin sebebini anlayabiliyoruz aslında ama bir de senden duymak isterim: Neden "Uğul"?

Yalımın sesi. Yanan ev için. *Reels*, birinde adam dağda bayırda oturmuş, önünde kocaman bir ateş yanıyor, arkada "Nutshell" çalıyor. Trendeydim, Küçükyalı'da değil de Bostancı'da indim, gözlerimi sildim, sahilde yürüdüm. Beş dakika önce hiçbir şeyim yoktu. Biri kolumdan çekelemiş de bilmediğim bir yerde bırakıp gitmiş, denize bakarak evimi arıyormuşum ben de. Böyle bir duygu. "*Reels*" mı, gerçekten mi ya? Neler oluyor. Ev çok hüzünlü bir yerdir. Hele her şey yanarken.

Yazarlar ilk metinlerinde çoğu zaman kendi hayatlarından, yaşadıklarından yola çıkarlar, insanın kendisinden hareket etmesi biraz da konforlu bir alan sunar. Senin ilk kitaplarında da böyle bir damar olduğunu düşünüyorum. Fakat özellikle son iki öykü kitabında bunun giderek dışına çıktığını görüyoruz. Bu bilinçli bir uzaklaşma mıydı? Kurmacalarını yazarken kendin dışında başka nelerden besleniyorsun?

Uzaklaşmayı istedim, anılar alan sundu. Kimin anılarında okudum, Halit Kıvanç olabilir, Türkiye'ye televizyon ilk geldiğinde, 1950'lerin başı, İTÜ yürütüyor çalışmaları, anten mi ne takılacak ama o kadar yükseğe anten nasıl takılacak? Minare işlerini yapan bir usta buluyorlar, anlatıyorlar neyi nasıl yapacağını, öyle. İSG hak getire, bürokratik çekişmeler. Bundan öykü çıkar, daha da önemlisi bundan öykü çıkaracak bilişe erdim. Uzaklaşmayı istedim çünkü buradan başka bir yer. Ben evden iş güç harici hemen hiç çıkmıyordum, son iki yıldır geziyorum. Ehliyet aldım falan, otomatik vitesli araba. Ha yine Küçükyalı'da dolaşıyorum, öykülere sızıyor, zaten tam bir ayrım mümkün değil. Ama 88 mile çıktım mı istikamet 1960'ların İstanbul'u, o zamanın insanları. Şu da var, hoşuma gidiyor gündelik yaşamın farklılığı, örneğin Refik Halid Karay bir seks işçisiyle yürürken birbirlerine şiir okuyorlar. "Ayak topu"ndan önce edebiyat muhabbeti varmış insanlar arasında, herkes en az bir iki şiir bilirmiş, öyle diyor Refik Halid. Dönemin bir parçası olmak istiyorum, öyküsünü yazıyorum. Bundan sonraki öykülerim daha da başka yani. Saati şimdiye alsak da başka gerçi. Kendilik diye bir şey kalmayınca.

Son kitabındaki öykülerde şiire özgü tekniklerden, söz sanatlarından ve şiirsel imkânlardan yararlandığın dikkatimi çekti. Pek çok yazarın başvurduğu bir alan bu ama senin öykülerinin tonunda bana özellikle Feyyaz Kayacan'ı hatırlatan bir taraf var. Son dönemde öykülerini yazarken etkilendiğin, kendine yakın bulduğun ya da yazarlığını bir anlamda sınamak için peşinden gittiğin isimler var mı?

Kayacan'ın *Çocuktaki Bahçe*'si! İmrenmiştim, çocuk sesi ne şarkıydı mahallenin gürültüsü karışana kadar. Sınamak diyemem

de kendi evrenlerimi yaratmaya sürükleyen metinler çok, *İsveç Kibritleri, Alleben Öyküleri,* ne bileyim, aklıma gelmeyen oncası. Mübadiller, göç etmek zorunda kalanlar, onların metinlerini okumaya ağırlık verdiğimi fark ettim son zamanlarda. Kaybolmuş dünyalarını anlattıkları zamanki dünya da kayboldu. Bilinçte yersiz yurtsuzluk artık, mekân gerekmiyor. Neyse, Dağlarca'nın çocuk şiirleri, Linklater'ın *Boyhood*'u, Gatlif'in yer yer üzücü şenlikleri. Güzin Özyağcılar'ın anıları, asker kızından Türkiye manzaraları.

Öykülerinin çoğu geçmiş bir zamanda geçiyor, bugünde geçenlerde bile geçmişin hatıraları metnin içine sızıyor. Bunu bir nostalji duygusuyla mı açıklarsın, yoksa geçmiş senin için bugünü anlatmanın bir yolu mu? Kısacası, geçmişle derdin ne?

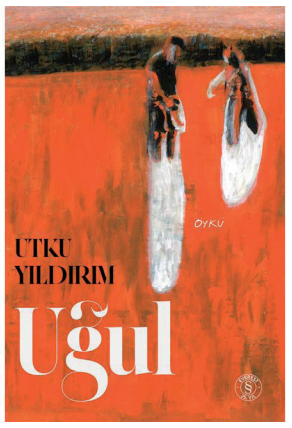
Her şey çok hızlı değişti ve herkes bu değişime zart diye uydu. Hayret ediyorum, korkuyorum da, anlaşamıyorum çünkü. Özel hayatımızı vurdu bu ya, aynı dili konuşabilmek için belli bir yaş aralığındaki insanlarla *date*'e çıkabiliyorum filan. *Date*'e çıkmak. Neler oluyor. M. Sadık Aslankara "90'ların öyküsünün ardılı" demişti, mutlu olmuştum çünkü bildiğim dünya orada kaldı, şimdiyi bilmiyorum. Biliyorum, uyumlanamıyorum. Ucundan uyumlanabilmek için öykülere sokmaya başladım, "Bumble Rumble" diye seri öyküler, tamam da 90'ların yaşamı alımlayış biçimiyle nasıl oluyor, olamıyor çünkü bambaşka bir ilişkilenme, kurgu-dünya. Bu iç içelik, gerçeği değiştirecek mesafeyi bırakmamaya başladı artık. Lydia Davis'in kısa öykülerinden biri kafama dank diye vurdu geçen, *Yapamam ve Yapmayacağım*'da, yazmayı bırakıp yaşamanın aslında yazmaya yakınlığıyla ilgili o öykü. Eh, evime dönüyorum, ama yanıyor? Ben nereye döneceğim? Evleşmem, mekâna dönüşmem gerekiyor ki nostaljiyi yakalayabileyim, ardından biri çaksın kibriti. Yoruldum.

Çocuk ya da ergen gözünden yazmak yazarları genelde zorlayan bir alan. Çünkü yetişkin aklıyla çocuk zihnini birbirine karıştırmadan anlatmak kolay değil. Sen bunu metinlerinde oldukça iyi kotarıyorsun. Çocukluk senin yazarlığında nereye denk geliyor? Sadece hatırlanan bir dönem mi, yoksa dünyayı algılama biçimini hâlâ belirleyen bir yer mi? Yazdıklarına nasıl bir etkisi var?

O tür çocukluk da kayboldu ya artık, hani misalini görsem belki bu kadar düşmeyecektim üstüne. Akıp giden bir şeyi tutmaya çalışıyorum. "Böyle bir duygu vardı." İş belledim, kaydını tutacağım. Şimdiye benim yazımın çizimin sebebi bu. Mustafakemalpaşa'da heykelin önünde ezanı dinlerken, Marmaris'te üvey abla yüzünden boğulmak üzereyken, işte, bunlarla anneanneyi gömmek arasında belli belirsiz bağ. Midilli'de bir oyuncak dükkânının tabelasında, çok hoşuma gitti: "Asla büyüme, bu bir tuzak." Hatırlıyor muyum, yıllar önce özünü emdiğim çiçekleri penceremden görebiliyorum. Çizgi çok silik, bahsettiğin iki alan aslında bir alan.

Bana sorarsan oldukça duygu ağırlıklı metinler yazıyorsun. Okurken, bugün duygularımızla aramıza giderek daha fazla mesafelenmişken bu kadar yoğun duyguların hâlâ nasıl bir karşılığı olabileceğini düşündüm. Sence bugün edebiyatın duygu aktarımı açısından nasıl bir işlevi var?

Yok ki karşılığı duyguların. Kurmacada bir zaman yaptığım şeyi gerçek hayatta yapınca kendimi salak gibi hissediyorum. İçten gelen neden, kimse bilmezse erenler bilir diye mi, meh. Oto-kurmacalar öne çıkacaktı tabii, üstelik işin estetik kısmını bir kenara bırakmaya zorluyor bugünün pek, çok duygulu dünyası. Okurların gösterdiği rağbeti anlıyorum çünkü ben de aynı şeyi arıyorum. *Hüznün Fiziği*'dir elbet de *Bahçıvan ve Ölüm*'ü eleştiremiyorum. Edebiyat ne işe yarar, bugün bu işe yarar. Kötüsü *reels* gibi işte, anlık rahatlama. Azıcık bir aralık varsa başım gözüm üstüne. Knausgaard'un açtığı hangar kapısına da tamam.

Uğul
Utku Yıldırım

Everest Yayınları
Mayıs 2026
96 Sayfa

KÜNYE

Ornis Dergi, 5 (Ekim, Kasım, Aralık 2026)

Kurucusu ve Yayın Yönetmeni
Mehmet Beydemir

Editörler Kurulu
Efruze Esra Alptekin (*Sinema, Çocuk Yazını, Şehir ve Kitap*)
Gizem Bulut (*Çocuk Yazını*)
Meryem Nur Ayar (*Çocuk Yazını*)
Ayşe Gizem Güngör (*Öykü*)

Sosyal Medya
Kübra Feyza Atli

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Mehmet Yasin

Yayın Türü
Ücretsiz Süreli Yayın, Üç Ayda Bir Yayınlanır

İletişim
ornisdergi@gmail.com | ornisdergi.org

Kapak Fotoğrafı
George Edward*, Lodge Capercaillie,* 1860-1954.

Yasal Uyarı
Ornis Dergi'de yayımlanan tüm eserlerin her türlü hakkı saklıdır. Kaynak gösterilmeden ve eser sahibinin yazılı izni alınmadan, dergide yer alan içerikler kısmen ya da tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya kamuya iletilemez.
Ornis Dergi'de yayımlanan yazı, söyleşi ve çizimler için telif ücreti ödenmez. Dergide yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarına aittir.

ORNIS